

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Hudební katedra

Zdeněk Pololáník – Musica Sacra

Bakalářská práce

Autor: Jiří Kudrna

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Hra na nástroj a sólový zpěv se zaměřením na vzdělávání –

Varhany

Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: doc. PhDr. MgA. František Vaníček, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Jiří Kudrna

Studium: P12895

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Hra na nástroj a sólový zpěv se zaměřením na vzdělávání, Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: a) Závěrečný bakalářský koncert - varhany b) Zdeněk Pololáník - Musica Sacra

Název bakalářské práce AJ: a) Bachelor's final Concert - Organ b) Zdeněk Pololáník - Musica Sacra

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Závěrečná bakalářská práce je složena ze dvou částí. První část je tvořena sólovým koncertním výkonem (minimálně půlrecitálem), jehož předpokladem je vysoká úroveň technických dovedností studenta. Koncertní vystoupení má na základě vhodně zvolené dramaturgie prezentovat interpretační kvality diplomanta, jeho schopnost adekvátního stylového přístupu k interpretaci jednotlivých skladeb. Ke koncertnímu výkonu se váže druhá, teoretická písemná část v rozsahu cca 20 - 30 stran. Písemná část se bude věnovat rozboru cyklu Musica Sacra od Zdeňka Pololáníka.

POLOLÁNÍK, Z. Musica Sacra

Garantující pracoviště: Hudební katedra,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. MgA. František Vaníček, Ph.D.
František Vaníček

Oponent: doc. Mgr. Michal Chrobák
MgA. Jan Kyselák

Datum zadání závěrečné práce: 3.1.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12. 5. 2015

Jiří Kudrna

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 4/2009 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum:..... Podpis studenta:.....

Anotace

KUDRNA, Jiří. *Zdeněk Pololánik – Musica Sacra*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 49 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá osobností významného moravského hudebního skladatele Zdeňka Pololáníka. Kromě přehledu jeho duchovní a liturgické tvorby je zde vyzdvihnut také jeho další přínos a zásluhy pro rozvoj oboru duchovní hudba v českých zemích. Jedná se zejména o založení Kabinetu duchovní hudby na Janáčkově akademii múzických umění v Brně, mimo to však také o skladatelskou spolupráci s Jednotou Musica sacra. V neposlední řadě je zde formou rozboru představena jeho varhanní kompozice *Musica sacra – sette composizioni per organo solo*.

Klíčová slova: Zdeněk Pololánik, Musica sacra, duchovní hudba, chrámová hudba, varhany.

Annotation

KUDRNA, Jiří. *Zdeněk Pololáník – Musica Sacra*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015. 49 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor degree thesis deals with the personality of the important Moravian composer Zdenek Pololáník. In addition to an overview of his works of spiritual and liturgical music, there is also a recognition to his contribution and merit for development of the czech sacred music. This is especially the establishment of the Cabinet of sacred music at the Janáček Academy of Music and Performing Arts in Brno and his compositional cooperation with the Musica Sacra association. There is also presented in analysis his organ composition of *Musica sacra – sette composizioni per organo solo*.

Keywords: Zdeněk Pololáník, Musica sacra, spiritual music, church music, organ.

Poděkování

Na tomto místě chci velmi poděkovat MgA. Zdeňku Pololáníkovi za četnou korespondenci a laskavé poskytování informací.

Děkuji též doc. PhDr. MgA. Františku Vaničkovi, Ph.D. za odborné vedení a konzultace při tvorbě bakalářské práce.

V neposlední řadě patří velké poděkování PhDr. Ing. Mgr. Karolu Frydrychovi, Mgr. Josefu Zadinovi a PhDr. MgA. Věře Špatkové Heřmanové, Ph.D. za jejich reflexe a vzpomínky, ale též rady, připomínky a ochotné poskytnutí mnohých materiálů z jejich soukromého archivu.

Obsah

Úvod.....	9
1 Náhled do života Zdeňka Pololánika.....	11
1.1 Dětství a vztah k hudbě.....	11
1.2 Hledání vlastní životní cesty.....	12
1.3 Rozkvět hudebně-skladatelského talentu.....	15
1.4 Skladatel ve svobodném povolání.....	18
2 Musica sacra v životě Zdeňka Pololánika.....	21
2.1 Tvorba a přínos v oblasti duchovní a chrámové hudby.....	21
2.1.1 Seznam kompozic Z. Pololánika v Kancionálu a Mešních zpěvech	25
2.1.2 Varhanní dílo Zdeňka Pololánika.....	26
2.1.3 Rozhovor se Zdeňkem Pololáníkem o chrámové hudbě.....	27
2.2 Aktivity na poli duchovní hudby.....	29
2.2.1 Ředitel kůru v Ostrovačicích.....	29
2.2.2 Ostrovačické varhany.....	31
2.2.3 Varhaníkem v brněnské katedrále.....	33
2.2.4 Spolupráce s jednotou Musica sacra.....	35
2.2.5 Založení kabinetu duchovní hudby na JAMU v Brně.....	37
3 MUSICA SACRA – cyklus varhanních skladeb.....	40
3.1 INTRODUZIONE.....	41
3.2 ORATIO – Preludio semplice.....	41
3.3 ÈSTASI – Preludio in C.....	42
3.4 INNO – Pathetico.....	43
3.5 INTERLUDIO – alla Janáček.....	43
3.6 ANGELI – Fantasia.....	44
3.7 POSTLUDIO – Alla Widor.....	46
3.8 Cyklus Musica sacra z pohledu Věry Heřmanové.....	47
4 Osobnosti o Zdeňku Pololáníkovi.....	49
4.1 Josef Zadina: Spolupráce se Zdeňkem Pololáníkem.....	49
4.2 Karol Frydrych: Hudba Zdeňka Pololánika v mém životě.....	50
Závěr.....	52
Použitá literatura.....	54
Seznam zkratk.....	58
Přílohy.....	59

Úvod

Cílem této bakalářské práce je představit osobnost významného moravského hudebního skladatele Zdeňka Pololáníka a jeho přínos v oblasti duchovní hudby. V tomto pojetí je třeba chápat též název práce, který zahrnuje nejen tvorbu skladatele, ale také jeho zásadní činnost v této oblasti.

Jako hlavní zdroj informací byly použity diplomové práce zabývající se životem Zdeňka Pololáníka, neboť kompletní životopisná monografie dosud nevznikla. Nejprínosnějšími se ukázaly práce Jany Pololáníkové Kubové (dcery Z. Pololáníka), Josefa Zadiny (Pololáníkova žák z JAMU) a Marie Ryšánkové (rodačky z Ostrovačické farnosti), které podávají informace tak říkajíc přímo z „první ruky“. Neméně významná je též literatura vzešlá z pera brněnského muzikologa Karola Frydrycha a jeho četná osobní svědectví. Využity však byly mnohé informace i z jiných zdrojů, z nichž nejcennější jsou svědectví Zdeňka Pololáníka, kterými skladatel ochotně pomáhal osvětlit bílá místa, která se při zpracovávání tématu objevovaly.

Práce je rozdělena na tři hlavní části. První pojednává o životě Zdeňka Pololáníka a cestě k povolání hudebního skladatele. V druhé části se autor snaží zachytit hlavní význam Zdeňka Pololáníka v české hudbě a jak jej v životě formovala a stále ovlivňuje duchovní hudba. *Musica sacra* se zde promítá nejen v jeho skladatelské tvůrčí práci, ale též v celoživotní službě chrámového varhaníka, ve spolupráci s Jednotou na zvelebení církevní hudby na Moravě *Musica sacra*, nebo také v pedagogické praxi na Janáčkově akademii múzických umění v Brně. Zde se výraznou měrou zasloužil o založení prvního Kabinetu duchovní hudby u nás. Ve třetí části je představen Pololáníkův varhanní cyklus *Musica sacra – sette composizioni per organo solo*. Charakteristika cyklu je zde podána stručným rozbořem s notovými ukázkami, jehož způsob i rozsah byl ovlivněn pohledem samotného skladatele.

Text předkládané bakalářské práce je na závěr doplněn obrazovou přílohou obsahující fotografie Z. Pololáníka a jeho rodiny, notové ukázky, rukopisy aj. získané převážně prostřednictvím K. Frydrycha.

Josef Zadina o Z. Pololáníkovi napsal: „*Jeho hudba je bytostným vyjádřením víry v Boha*“¹. Pololáníkovu víru však kromě skládání hudby vyjadřují i mnohé další aktivity, přinášející bohaté plody na poli *musica sacra*. Je přáním autora, aby tato práce poskytla všem zájemcům o osobnost a duchovní dílo Zdeňka Pololáníka nejen množství přínosných informací, ale též povzbuzení a hojnou inspiraci v jejich umělecké činnosti.

¹ Viz program z premiéry Pololáníkovy *Missa solennis*, Příloha G.

1 Náhled do života Zdeňka Pololánika

1.1 Dětství a vztah k hudbě

Životní cesta Zdeňka Pololánika začala v Brně 25. října 1935. Jeho otec Alois měl v té době prosperující živnost v Tišnově. Vedl zde řeznictví a hostinec Na Humpolce.² Rodina zde po narození Zdeňka ještě nějakou dobu pobývala. Pololáníkův otec byl hudbymilovný člověk, v jeho hostinci se konaly hudební produkce různého druhu, jak tehdy bývalo na venkově zvykem. Měl krásný tenor a velice rád zpíval. Také s oblibou poslouchal hudbu v rozhlase a využíval všechny příležitosti vyslechnout ji i živě. Z nonverbálních reakcí malého Zdeňka na hudbu, která ho v tomto prostředí často obklopovala, měl jeho otec velkou radost. Brzy se však rodina odstěhovala do Ostrovačic, kde našla nový domov. Již v předškolním věku vyslovil Zdeněk přání, že chce hrát na housle. Otce, který v mládí zřejmě nenalezl pro své hudební zájmy u svých rodičů pochopení, chtěl tužbám svého dítěte vyjít vstříc a jeho hudební vlohy, které již dávno vyzoroval, podporovat. Housle mu tedy pořídil a našel učitele. Pod vánoční stromeček pak Zdeněk dostal i klavír, z něhož se velmi těšil. Postupně přibyl ještě akordeon, harmonium a kytara.³ Zdeněk však zkoušel hrát a všelijak improvizovat na všechny hudební nástroje, se kterými se kde setkal. S varhanami tak svoji první osobní zkušenost získal v kostele sv. Jana Křtitele ve Velké Bíteši, kam jezdil v létě na prázdniny. Ukázal mu je tam jeho kamarád, syn místního varhaníka.⁴

Hudební začátky na venkově však nebyly snadné. Přestože docházelo u mladého hudebníka k soustavnému vedení, na něž dohlížel zejména přísný avšak laskavý Pololáníkův otec, mladý hudebník postupně prošel rukama několika venkovských učitelů, přičemž jej každý učil hrát po svém a prakticky od začátku. Zdeňkův zájem se tak záhy odvrátil od houslí ke klavíru, se kterým měl větší úspěch.⁵

² POLOLÁNÍKOVÁ, Jana. *Varhanní skladby Zdeňka Pololánika*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra klávesových nástrojů, 1993, 81 s. Diplomová práce, s.5.

³ FRYDRYCH, Karol. Lze být celý život jen skladatelem? *Psalterium*, Praha, 2007, roč. 1, č. 6, s. 6. ISSN 1802-2774.

PTÁČEK, Ondřej, *Chránová hudba nesmí rozptylovat. Rozhovor se skladatelem Zdeňkem Pololáníkem*. Praha: Katolický týdeník, roč. 12, č. 26 – 27, s. 4. ISSN 0862-5557.

⁴ TICHÝ, Radim. *Hudební Jaro Zdeňka Pololánika* [online]. Tišnovská televize, 2010 [cit. 20. 4. 2015]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=eFBhSJDXA_k>.

⁵ SIVÁČKOVÁ, Petra. *Zdeněk Pololáník – skladatel scénické, filmové, rozhlasové a televizní hudby*. Olomouc: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2010, 77. s., 20 s. příloh. Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Karel Steinmetz, CSc., s. 10.

Kromě rodiny formovalo Pololánikovu osobnost i zdravé prostředí moravského venkova, prochnutého bohatou katolickou tradicí.⁶ Rodiče, kteří se starali o dobrou křesťanskou výchovu svého syna, navštěvovali pravidelně bohoslužby v ostrovačickém kostele sv. Václava a sv. Jana Křtitele. „*Mechanické varhany značky Kominek Brünn s osmi rejstříky a měchošlapem na mne působily úžasným dojmem. Ve spojení s liturgií a prostředím kostela prosyceným vůní květin, voskovic a kadidla, ve spojení se zpěvem varhaníka, sboru či lidu, při poslechu latiny⁷ a pohledu na obrazy a sochy, vyvolávaly ve mně nepopsatelné představy. Tyto zážitky jsem vstřebával od svých pěti let, neboť jsem byl pilným ministrantem. Ve dvanácti letech⁸ jsem místo u oltáře zaměnil za varhanní lavici.*“⁹ Z tohoto svědectví je patrné, jak velmi niterně vnímal již od raného dětství mystické prostředí kostela a katolické liturgie.

Mnoho času Zdeněk Pololáník trávil v dětství také v přírodě, kterou si velmi oblíbil, a tak se zdejší krajina Mrštíkova Pohádky Máje stala pro budoucího skladatele zdrojem celoživotní inspirace i duchovního ztišení.¹⁰

Přestože se Pololánikovo dětství může jevit jako idylicky šťastné období, je třeba mít na paměti, že se jedná o těžká léta druhé světové války. Ta končí, když je Zdeňkovi necelých deset let. O dva roky později se musí navíc vyrovnat se smrtí své matky.

1.2 Hledání vlastní životní cesty

I přes všechny těžkosti, jež s sebou nesla výuka venkovských učitelů samouků, pokračoval Zdeněk pilně a zarputile ve svých hudebních záměrech. Jakmile dosáhl nohama na pedály, zkoušel hrát na varhany v ostrovačickém kostele. Zdatnějšího pedagoga však potkal až během studií na I. státním reálném československém

⁶ ZADINA, Josef. *Moravští skladatelé současnosti a jejich přínos v oblasti duchovní hudby*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra skladby a dirigování, 1993, 39 s. Diplomová práce, s. 22.

⁷ Možnost sloužit římskou liturgií v národním jazyku schválil až 2. vatikánský koncil. Liturgická reforma po 2. VK v ČSSR probíhá od r. 1965.

⁸ Na jiném místě uvádí Z. Pololáník v jedenácti letech. Srov. FRYDRYCH, Karol. Lze být celý život jen skladatelem? *Psalterium*, Praha, 2007, roč. 1, č. 6, s. 8. ISSN 1802-2774.

⁹ PTÁČEK, Ondřej, *Chrámová hudba nesmí rozptylovat. Rozhovor se skladatelem Zdeňkem Pololáníkem*. Praha: Katolický týdeník, roč. 12, č. 26 – 27, s. 4. ISSN 0862-5557.

¹⁰ ZADINA, Josef. *Moravští skladatelé současnosti a jejich přínos v oblasti duchovní hudby*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra skladby a dirigování, 1993, 39 s. Diplomová práce, s. 22.

gymnáziu na Poříčí v Brně. V té době tam učil hudební výchovu prof. Josef Slimáček¹¹, který zájemcům z řad studentů umožnil navštěvovat výuku klavíru nebo houslí přímo v budově gymnázia. Po hudbě dychtící Pololáník toho hned využil a ve svých prvních dvou ročnících studia výuku obou těchto hudebních nástrojů navštěvoval. Po komunistickém převratu však přišly změny i ve školství, a tak byl Zdeněk Pololáník nucen se navrátit od nového školního roku 1948/1949 do „zreformované jednotné školy“ v Ostrovačicích,¹² profesora Slimáčka však požádal o zprostředkování možnosti pokračovat v Brně dále ve výuce těchto hudebních nástrojů. Vyhověl mu a sám se ujal výuky klavíru i varhan. Na housle Zdeněk pokračoval u stejného učitele pana Josefa Kučery. *„Nebylo to jednoduché. Jeden den v týdnu dojíždět k učiteli houslí a další den v tomtéž týdnu pravidelně k prof. Slimáčkovi. Klavír učil doma, varhany na různých místech, kde zrovna hrál. Jeho výuka byla zaměřena na hraní chrámové hudby a varhanních doprovodů písní s pedálem.“*¹³

K tomuto období Pololáníkova života se pravděpodobně váže též jedna příhoda, která jakoby předznamenává jeho budoucí směřování: *„Kdysi, před mnoha lety, kdy jsem byl ještě žákem základní školy a dojížděl týdně na lekce klavíru a varhan do Varhanické školy¹⁴, jsem přišel do třídy plné žáků stojících kolem varhan, nejkvalitnějšího nástroje školy. Za hracím stolem mladý pedagog učil rozlišovat barvy rejstříků. Hrál jednotlivé tóny v různých zvukových barvách, vracel se zpět k již poznanému. Pozornost kolemstojících posluchačů byla zřejmá a také brzy sluchem sami rozeznali Kryt od Salicionálu, Vox angelika od Vox humana apod. Hodina končila a posluchači prosili přednášejícího, aby jim zahrál Ježkův známý Bugatti step na varhany, u nichž seděl. Vyhověl okamžitě a za potlesku vyběhl ze třídy. Byl jsem velmi zaujat zajímavou přednáškou i typicky klavírní skladbou bravurně předvedenou na varhany. To byl pan profesor Josef Černocký¹⁵, řekl mi jeden ze zúčastněných. (...)*

¹¹ Josef Slimáček (1913–1973) – ředitel kůru, sbormistr, pedagog a skladatel, varhaník u minoritů a v brněnském krematoriu.

¹² Ve školním roce 1948/1949 byl změněn název původní měšťanské školy podle nového školského zákona na Jednotnou střední školu + jednoroční učební kurz pro žáky 9. ročníků.

Viz BARBORÍK, Jan. *Historie naší školy* [online]. [cit. 2015-05-02].

Dostupné z: <<http://zsostrovacice.cz/nase-skola/historie-nasi-skoly/>>.

¹³ Korespondence se Z. Pololáníkem ze dne 8. 12. 2014.

¹⁴ Jedná se o Tříletý varhanní kurs Jednoty pro zvelebení církevní hudby na Moravě, který se realizoval v letech 1948-1954. Z.P. tento kurs nestudoval. Do budovy školy docházel za prof. Slimáčkem.

¹⁵ Josef Černocký (1913–1970) – varhanní virtuos, pedagog a rozhlasový hudební režisér. Varhany na brněnské konzervatoři učil od r. 1945.

*Skvělý umělec a velmi přísný pedagog. Po několika dalších letech jsem byl přijat na konzervatoř.*¹⁶

Po absolvování „zreformované jednotné školy“ v Ostrovačicích se Z. Pololáník pokusil dostat zpět na gymnázium. Z kádrových důvodů však nebyl přijat. Úspěšná zkouška mu alespoň umožnila navštěvovat vyšší zdravotní školu. S nástupem do ní však přestal s jakoukoli výukou na hudební nástroje. Hrál na ně jen doma podle vlastní nálady. Na konci prvního ročníku poznal, že se tento obor naprosto rozchází s jeho zájmy. Znovu se vážněji začal věnovat hře, vyzvedl si prospekty pro přijetí na konzervatoř do varhanního oddělení a začal se sám připravovat na talentové zkoušky.¹⁷

Asi měsíc před datem přijímací zkoušky se Pololáník setkal s žákem pátého ročníku konzervatoře Miloslavem Krejsou¹⁸, který rozpoznal závažné nedostatky v Pololáníkově „připravenosti“. Nabídl mu tedy doučování, které Pololáník přijal. Krejsu pak navštěvoval v jeho brněnském podnájmu téměř každý den ráno před vyučováním na zdravotní škole. Z hlediska teoretických vědomostí byly podmínky pro přijetí splněny, absence všestranné technické připravenosti se však projevila při talentové zkoušce ze hry na nástroj, a tak mu bylo navrženo, aby se přihlásil na nově otevřený obor pro výchovu hudebních pedagogů s denním vyučováním na protější výběrové Hudební škole Jaroslava Kvapila, kam byl bez problémů přijat. Tam se setkal s prof. Josefem Puklem¹⁹, pod jehož vedením svoji hru na varhany rychle zdokonalil. Již po prvním měsíci hrál na školním vystoupení. U Josefa Pukla dohnal technické nedostatky a po roce byl přijat na konzervatoř do varhanní třídy prof. Josefa Černockého. Josef Pukl jej na konzervatoři učil improvizaci, hře z listu a korepetici. Tam Pololáník studoval v letech 1952–1957.

Z výše uvedeného můžeme rozpoznávat velkou houževnatost, píli a trpělivost. Tyto vlastnosti, u Pololáníka tak příkladné, jsou nezbytným předpokladem pro všechny,

¹⁶ VELEMANOVÁ, Veronika. *Josef Černocký - pedagog, varhaník, teoretik*. Brno: JAMU, Hudební fakulta. Katedra klávesových nástrojů, 2012, 59 s., 29. s. příloh. Vedoucí bakalářské práce: doc. MgA. Zdeněk Nováček, s. 33.

¹⁷ Korespondence se Z. Pololáníkem ze dne 8.12. 2014.

¹⁸ Miloslav Krejsa (*1929) – varhaník, sbormistr, ředitel kůru v Letovicích u Brna.

¹⁹ Josef Pukl (1921–2006) – koncertní varhaník, klavírista a hudební pedagog.

kteří se chtějí hudbě na profesionální úrovni věnovat. Ačkoliv Zdeněk Pololáník i díky nim dosáhl svého cíle, jeho hudební představy a touhy nebyly plně uspokojeny.

„Chtěl jsem koncertovat na varhany, ale zjistil jsem, že tato činnost vyžaduje trpělivé opakování technicky obtížných míst, tedy jakési memorování, sportovní cvičení prstů a nohou, což mi nevyhovovalo. Místo cvičení jsem raději improvizoval. Přesto jsem stačil splňovat úkoly ve hře a bez problémů postupovat v ročnících. Prof. Černocký byl výborným a přísným pedagogem. Chtěl, aby jeho třída měla nejlepší výsledky. V každé třídě měl vytipovaného žáka pro svou reprezentaci. U těchto přepokládal, že budou studovat varhany ještě na vysoké škole. Vyžadoval u svých žáků dodržování jeho pokynů, způsoby svých kolegů vylučoval. Měl svou metodu. Vyžadoval plnou soustředěnost. Když napsal změny manuálů, použití válce a žaluzií, chtěl okamžité osvojení. Jinak byl vlídný, dovedl rozptýlit vzniklá napětí žertem, úsměvem a vlídným povzbuzením. Například v trylcích musel každý vědět jejich strukturu, aby vyšel prst na pokračování. Skladby vybíral podle typu žáků. Rád zadával české varhanní autory, Josefa Blatného, Josefa Bohuslava Foerstera, Josefa Kličku, Františka Musila a Leoše Janáčka.“²⁰

1.3 Rozkvět hudebně-skladatelského talentu

Jestliže Zdeněk Pololáník nerad trávil čas náročným drilováním varhanní techniky, jak to vyžadovala metoda prof. Černockého, o to více nalézal zálibení v improvizování a skládání hudby. Tato jeho záliba má své kořeny mnohem dříve: *„Bylo to v době, kdy jsem neznal noty, nehrál jsem na žádný hudební nástroj a moje představy se skládaly z toho, co jsem ještě v předškolním věku mohl kolem sebe na venkově slyšet. Varhany v kostele, různé kapely za různých situací (zábavy, posvícení, dožínky, církevní slavnosti, hody, ale i pohřby), místní a potulné hudebníky, flašinetáře nevyjímaje. Z toho, co jsem slyšel, jsem si vytvářel vlastní kreace, které však, jak se rychle vybavovaly, proměňovaly, tak rychle zanikaly, bez nutnosti zachycení, aby uvolnily místo pro další a další. Tyto první hudební představy se mi samovolně vybavovaly hlavně v přírodě, kde jsem trávil mnoho času, v létě a v samotě. Přitahovaly mne všechny hudební nástroje, se kterými jsem se kdekoliv setkal.“²¹*

²⁰ Korespondence se Z. Pololáníkem ze dne 8. 12. 2014.

²¹ POLOLÁNÍKOVÁ, Jana. *Varhanní skladby Zdeňka Pololáníka*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra klávesových nástrojů, 1993, 81 s. Diplomová práce, s.5.

Pololáník během studií v Brně rád navštěvoval různé koncerty a operní představení, která jej v kombinaci se zájmem o antická dramata inspirovala k vytvoření operní trilogie *Oresteia*, z níž však dokončil pouze předeheru. Následně na to napsal na námět pohádky o Budulínkovi a Lišce *Scherzo pro velký orchestr*.²² je obdivuhodné, s jakou kuráží se pustil ve skládání hudby dosud nezkušený a dostatečně nevzdělaný Zdeněk Pololáník do komponování takto náročných hudebních žánrů. Po přijetí na konzervatoř však musela tato činnost ustoupit varhanní hře, neboť prof. Černocký nerad viděl u svých žáků jiné zájmy, než varhany. Když však zcela náhodou jeden spolužák prof. Černockému Pololáníkovi zálibu v komponování prozradil, bylo Pololáníkovi sděleno, že má-li málo úkolů u varhan, dostane přidáno. Od té doby musel komponování Zdeněk před svým profesorem varhan ještě více tajit.²³

Od 4. ročníku studia navštěvoval hodiny kompozice u Františka Suchého²⁴. Pod jeho vedením vznikla řada skladeb, které v podstatě překročily rámec školních cvičení a vykazovaly již znaky osobitého kompozičního stylu. Jako příklad uveďme *Liturgickou mši*²⁵ (1956) nebo *Variace pro varhany a klavír* (1956), z nichž právě *Variace* vyvolaly u posluchačů takový ohlas, že byly studiově natočeny a staly se také prvním Pololáníkovým kusem vysílaným Československým rozhlasem. Proto ji jako mezník skladatel označil opusovým číslem 1.²⁶

Po absolvování konzervatoře se tak Zdeněk Pololáník cítil více jako skladatel hudby, než jako varhaník. Rozhodl se pokračovat ve studiu kompozice na Janáčkově akademii múzických umění v Brně. Přijat byl do třídy Viléma Petrželky²⁷ a pokračoval u Theodora Schaefera²⁸. „Byl jsem rád, že jsem poznal během studia oba, protože každý mi dal svoje osobní zkušenosti, které byly od sebe samozřejmě odlišné. Nikdo mne

²² PTÁČEK, Ondřej, *Chránová hudba nesmí rozptylovat. Rozhovor se skladatelem Zdeňkem Pololáníkem*. Praha: Katolický týdeník, roč. 12, č. 26–27, s. 4. ISSN 0862-5557.

Též POLOLÁNÍKOVÁ, Jana. *Varhanní skladby Zdeňka Pololáníka*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra klávesových nástrojů, 1993, 81 s. Diplomová práce, s. 5–6.

²³ Korespondence se Z. Pololáníkem ze dne 8. 12. 2014.

²⁴ František Suchý (1902–1977) – hobojská, hudební skladatel, pedagog.

²⁵ Skladba je ve dvou verzích: buď pro sbor, sólo baryton, varhany, harfu, žestě a smyčce nebo jen pro sbor a varhany.

²⁶ SIVÁČKOVÁ, Petra. *Zdeněk Pololáník – skladatel scénické, filmové, rozhlasové a televizní hudby*. Olomouc: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2010, 77 s., 20 s. příloh. Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Karel Steinmetz, CSc., s. 11–12.

²⁷ Vilém Petrželka (1889–1967) – hudební skladatel, klavírista, hudební teoretik a pedagog.

²⁸ Theodor Schaefer (1904–1969) – hudební skladatel, dirigent a sbormistr, pedagog.

do ničeho nenutil, dovolil mi plnit vlastní přání ve výběru formy i stylu. Svým způsobem jsem byl i autodidakt. Čas na JAMU mi umožňoval kromě kompozice slyšet množství skladeb, navštívit řadu zajímavých koncertů a ‚přečíst‘ mnoho zajímavých skladeb z partitur.“²⁹ Krom toho jeho samostudium spočívalo i ve vypracovávání originálních tvůrčích úkolů, které si sám stanovil.

Během let svého studia na JAMU (1957–1961) vytvořil např. *Preludia pro klavír* (1957), *Smyčcový kvartet* (1958) *Symfonietu pro velký symfonický orchestr* (1958), *Toccatu pro kontrabas a malý orchestr* (1959), ale též varhanní skladbu *Sonata bravura* (1959). V té době JAMU navštívilo několik profesorů sovětských konzervatoří, kteří se zúčastnili semináře kompoziční katedry. Zajímali se o studentské práce z nichž si některé vypůjčili a odvezli domů, mezi nimi i několik děl Zdeňka Pololáníka. Tehdy však některé stranické orgány usilovaly o Pololáníkovo vyloučení ze studia z náboženských důvodů. Jako zásahem shůry se však v tisku objevilo oznámení o koncertu Studentské vědecké společnosti leningradské konzervatoře, na němž zazněly 28. září 1960 Pololáníkovy *Variace pro varhany a klavír op.1*, klavírní *Preludia* a ve světové premiéře varhanní *Sonata bravura*. Nadšené ohlasy z pera Nikolaje Slonimského³⁰ pomohly vylepšit Pololáníkův kádrový profil, a tak jeho pozastavené studium mohlo být obnoveno. Zdeněk tak JAMU absolvoval v roce 1961 svojí *Symfonií č. 1*. Tyto úspěchy i kontakty v Sovětském svazu tak věřícímu Pololáníkovi paradoxně zajistily do budoucnosti relativně poklidnou skladatelskou činnost.³¹

Z doby spolupráce Zdeňka Pololáníka s jeho sovětskými přáteli pochází jedna příhoda. Tehdy pro ně totiž napsal také skladbu *Dodici preludií* pro dva klavíry a varhany (1963). Jenže skladba se po cestě někde ztratila. A protože neměl Pololáník ani skicu, nezbylo mu nic jiného, než ji napsat znovu.³² Tato perlička objasňuje bezesporu mnohé o tvůrčím géniu této osobnosti.

²⁹ FRYDRYCH, Karol. Lze být celý život jen skladatelem? *Psalterium*, Praha, 2007, roč. 1, č. 6, s. 7. ISSN 1802-2774.

³⁰ Nikolaj Leonidovič Slonimskij (1894–1995), sovětský hudební skladatel, dirigent a lexikolog.

³¹ SIVÁČKOVÁ, Petra. *Zdeněk Pololáník – skladatel scénické, filmové, rozhlasové a televizní hudby*. Olomouc: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2010, 77. s., 20 s. příloh. Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Karel Steinmetz, CSc., s. 13.

³² LEJSKOVÁ, Věra. *Moravské hudební rody*. Brno: Šimon Ryšavý, [2014], s. 81. ISBN 80-7354-129-7.

1.4 Skladatel ve svobodném povolání

60. léta 20. stol. jsou v Československu ve znamení politického a v celkovém důsledku i společenského uvolnění. To bylo nejvíce patrné v oblasti kultury, v níž byl zaznamenán rozmach všech sfér umění. Méně cenzury poskytlo větší prostor k tvorbě oproštěné od ideologismu.³³ V oblasti artificiální hudby vzrůstal zájem zejména o nové kompoziční techniky a Novou hudbu, mimo jiné i o elektronickou.

Brněnskou skladatelskou obec tvořily na přelomu 50. a 60. let tři póly tvořících autorů. Jednak to byli senioři odchovaní ještě Leošem Janáčkem (žáci Varhanické školy), jimž patřilo společenské uznání. Druhou skupinu tvořili autoři spjatí se Svazem československých skladatelů. Ty však na rozdíl od třetí skupiny otázka nových technických možností a prostředků příliš nezajímala. Třetí pól se nejdříve zformoval kolem sdružení Musica Nova a později kolem Katedry kompozice a dirigování JAMU, která se na počátku šedesátých let proměnila v progresivně orientované pracoviště soustřeďující erudované skladatele: Theodor Schaefer, Jan Kapr³⁴, Miloslav Ištvan³⁵, Alois Piňos³⁶ a Ctirad Kohoutek^{37, 38}.

Mezi novou generaci skladatelů, vystoupivší v této době na veřejnou hudební scénu, patřil i Zdeněk Pololáník. Čerstvý absolvent JAMU brzy spojil své umělecké úsilí se snahami nových osobností v čele scény Mahenovy činohry Státního divadla v Brně o vytvoření moderního divadla za pomoci netradičních přístupů k dramaturgii, režii, scénografii a scénické hudbě. Právě spolupráce s těmito osobnostmi se stala pro Pololáníka dobrým základem, zajišťujícím mu do dalších let jak materiální zajištění své rodiny, tak nové bohaté zkušenosti, které mohl uplatnit ve své budoucí praxi. Vysoce talentovaný Pololáník měl v tomto směru jako člen ambiciózní avantgardní tvůrčí *Skupiny A* co nabídnout, i když se v rámci ní příliš avantgardně nechoval. „*Vstupoval do ní jako skladatel s hudební poetikou bez tzv. kompozičních systémů, či racionálních technik, spoléhaje při tvoření hudebního díla na prvotnost*

³³ Atmosféra šedesátých let nastartovala přeměnu celé společnosti, která vyústila v pokus o tzv. „Obrodný proces ve státě i ve společnosti“. Tento proces vešel do dějin také jako „Pražské jaro 1968“.

³⁴ Jan Kapr (1914–1988) – hudební skladatel, hudební režisér, publicista, v 60. letech pedagog skladby na JAMU v Brně.

³⁵ Miloslav Ištvan (1928–1990) – hudební skladatel, klavírista, pedagog skladby na brněnské JAMU.

³⁶ Alois Piňos (1925–2008) – hudební skladatel, publicista, pedagog na JAMU.

³⁷ Ctirad Kohoutek (1929–2011) – hudební skladatel, vědec a pedagog.

³⁸ TESAŘOVÁ, Anna. *Hudební vysílání brněnského rozhlasu v letech 1960-1969*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2006, 146 s., 52 s. příloh. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Mikuláš Bek, Ph.D., s. 19.

*hudebního nápadu s výraznou melodikou, zvukovou barevností, jasnou rytmikou i harmonií. Zvláštní vyhraněné ideové úkoly si ve své hudební tvorbě nikdy nekladl. Dobrosrdečný skladatel byl vždy připraven složit vše, „oč byl požádán“.*³⁹

Skupinu A spolu s Pololáníkem tvořily ještě čtyři další osobnosti: Jan Novák⁴⁰, Miloslav Ištvan, Josef Berg⁴¹ a Alois Piňos. Její název symbolicky vyjadřoval prvenství: A – první písmeno v abecedě. Vzhledem k odlišnostem členů v rámci skupiny jejich vzájemnou shodu vyjadřoval spíše nesouhlas s dosavadním způsobem práce Svazu československých skladatelů než konkrétně formulovaný program. Na to byly všechny osobnosti od sebe příliš odlišné. Spontánně muzikantský projev Zdeňka Pololáníka patřil do jiného světa než intelektuální těkavost Josefa Berga či konstrukční vynalézavost Aloise Piňose, a současně latinský háv neoklasicismu Jana Nováka byl velmi vzdálen snahám Miloslava Ištvana.⁴² A tak, slovy Zdeňka Pololáníka, to jediné, co je vzájemně sjednocovalo, bylo uvedení skladeb jejich „pětky“ společně na jednom z koncertů Svazu československých skladatelů.⁴³

O svém tvůrčím přesvědčení hovoří Zdeněk Pololáník takto: *„Systémy, tonální plány, struktury a podobné věci patří do výuky a ne [do] tvorby. Jestli někdo tak tvoří, že si udělá tonální rozvrh, stanoví formu, omezí počtem taktů, eventuálně udělá dodekafonickou řadu, není skladatelem, ale konstruktérem, není umělcem, tvůrcem v pravém slova smyslu. Máloukomu se podaří tímto způsobem něco sesmolit, aby to zaujalo interpreta, který, pokud je vybaven technikou, zahraje cokoliv, co se mu zadá a zaplatí. Jsem skladatel a nikdy mě nezajímaly používané systémy. V době mého studia to byl dodekafonismus, minimalismus, serialismus atd. Skládat tímto způsobem by mne nanejvýš otrávil a k ničemu bych nedospěl. Dovedl jsem je však zvukem tak napodobit, že mi jedna vědkyně z Brna, která psala o mně do HR⁴⁴ článek a procházela moje noty, říkala, že se nemůže dopočítat dodekafonické řady, abych jí prozradil kód. Nevěřila mi, že nepišu v tomto módním systému. Jsem pro praktické věci a vlastní tvůrčí přínos, než bádání o zjištěných a užívaných hodnotách. Mám stále dostatek vlastní invence a nepotřebuji napodobovat. Napodoboval jsem různé styly hudby, etniky, folk, jazz, pokud to žádaly činohry a filmy, k nimž jsem psal stovky hudeb. Proto*

³⁹ SEHNAL, Jiří a VYSLOUŽIL, Jiří. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001, s. 266. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 12. ISBN 80-7275-021-6.

⁴⁰ Jan Novák (1921–1984) – hudební skladatel, klavírista.

⁴¹ Josef Berg (1927–1971) – hudební skladatel, spisovatel a hudební vědec.

⁴² BÁRTOVÁ, Jindřiška. Miloslav Ištvan. JAMU, Brno, 1997, s. 51.

⁴³ BÁRTOVÁ, Jindřiška. *Camerata Brno*. JAMU, Brno, 2003, s. 11.

⁴⁴ Skladatel má patrně na mysli časopis *Hudební rozhledy*.

*také jsem byl režiséry vyhledáván. Pokud však šlo o vlastní tvorbu, nepůjčil jsem si ani téma z jiné hudby, či autora.*⁴⁵

A Zdeněk Pololáník se svojí hudbou slaví úspěchy. Tento způsob práce, který praktikuje od začátku, mu přináší radost. Ohlasy posluchačů a zájem interpretů, který ho velmi těší, jej utvrzují v přesvědčení, že jeho kompozice nenudí, nevyžadují komentáře a působí bezprostředně. Zdeněk Pololáník se živí jako skladatel „na volné noze“. Jeho žena Jarmila⁴⁶, sestra hudebního skladatele Arne Linky⁴⁷, projevuje pro jeho profesi plné pochopení, na jeho přání pečuje o domácnost a stará se o hudební vzdělání jejich dětí.⁴⁸ Pololáník sice nesměl vyjíždět do zahraničí, na druhou stranu se ale mohl plně soustředit na svoji práci v poklidném domácím prostředí. Vzhledem ke své roli „živitele“ však před vlastními uměleckými záměry preferoval objednávky z divadel, rozhlasu, televize a filmu⁴⁹, kterých bylo vždy dostatek. *„Po spontánním úspěchu mých prvních kompozic se začali nenadále objevovat režiséři, kteří mne požádali o hudbu k jejich režii, u filmu byli zároveň i autoři scénářů. Sám jsem se nikdy o práci pro film a divadlo neucházel. Zájemci se patrně hlásili buď na doporučení kolegů, kteří se mnou již měli zkušenosti, nebo shlédli filmy s mou hudbou.*⁵⁰

Ačkoliv se dnes mnozí snaží Pololáníkovu hudbu často nějak vymezovat a hledat různé souvislosti (např. s neoklasicismem Stravinského a Martinů), Pololáník tyto názory nesdílí: *„Nechci se zařazovat. Jsem moravský skladatel. Nic víc, nic méně.*⁵¹

⁴⁵ Korespondence se Z. Pololáníkem ze dne 8. 4. a 30. 4. 2015.

⁴⁶ Mgr. Jarmila Pololáníková – roz. Linková, učitelka, sestra hudebního skladatele Arne Linky, v r. 1965 se provdala za Z. Pololáníka.

⁴⁷ Doc. PhDr. Arne Linka, CSc. (1938–1999) – pianista, skladatel (improvizátor), muzikolog, pedagog a muzikoterapeut.

⁴⁸ Obě jejich děti jsou dnes činní jako profesionální hudebníci. Jana Kubová je absolventka varhanního oddělení brněnské JAMU, působí jako učitelka varhan na ZUŠ. Petr Pololáník je absolvent dirigování na JAMU, v současné době se živí jako dirigent, aranžér a orchestrátor.

⁴⁹ Žert (1968), Katapult (1983), Lev s bílou hřívou (1986), Člověk proti zkáze (1989) a další.

⁵⁰ DUŠKOVÁ, Barbora. *Česká filmová hudba do 60. let 20. století*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební Fakulta, Katedra dechových nástrojů, rok. 2011, 61 s., Vedoucí diplomové práce prof. MgA. Václav Kunt, s. 53.

⁵¹ VYSLOUŽIL, Jiří. *Dvě stě let české hudby na Moravě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 203. Monografie. ISBN 978-80-244-3988-4.

2 Musica sacra v životě Zdeňka Pololánika

2.1 Tvorba a přínos v oblasti duchovní a chrámové hudby

O přínosu Zdeňka Pololánika v duchovní hudbě skoro až mysticky pojednává Pololáníkův žák Josef Zadina⁵². Jedinečnost a velikost Z. Pololánika vysvětluje jeho čistotou ducha a nazíravostí intelektu. Ve snaze pochopit proudění vlivů v tvorbě současných českých autorů duchovní hudby dochází k tomuto závěru: „*Stejně, jako je Antonín Dvořák reprezentantem hudební kontemplace v české hudbě konce 19. století, stejně tak je Zdeněk Pololáník reprezentantem kontemplace v české hudbě konce 20. století. Stejně tak, jako byl Antonín Dvořák lyrikem své doby, stejně tak je jím dnes Zdeněk Pololáník. Je zde ještě jedna důležitá podobnost a to i s Bohuslavem Martinů. Zdeněk Pololáník začal také ‚mariánským obdobím‘ (Zdravas Královno 1954), avšak stejně jako Antonín Dvořák po Stabat Mater ani Zdeněk Pololáník z něho nikdy neustoupil.*“⁵³

Onen začátek „mariánského období“ u Zdeňka Pololánika spadá už do doby jeho studií na konzervatoři a dokladem toho, že Zdeněk Pololáník z této cesty neustupuje ani ve svém pokročilém věku, je v publikacích o díle Zdeňka Pololánika dosud neuváděné minioratorium *Divotvůrkyni Moravy* (2003), jež bylo věnováno Staré Matce Boží Žarošské, která se zde tímto titulem uctívá. Zdeněk Pololáník v něm zhudebnil stejnojmenný text básníka Františka Trtílka.⁵⁴ Skladba je napsána pro šestihlasý smíšený sbor, dva ženské sólové hlasy a varhany. Charakterizuje ji výborně vyřešená deklamace textu, invenční rytmika, bohatá pulzace a chromatické postupy. Na *Divotvůrkyni Moravy* navazuje varhanní **Postludium**⁵⁵ (2003).⁵⁶ Interpretace tohoto díla se ujal vokálně-instrumentální ansámbli *Collegium musicale bonum*⁵⁷ ze Slavkova u Brna. Pod taktovkou dirigenta souboru Karola Frydrycha bylo minioratorium premiérováno 1. listopadu 2014 za přítomnosti

⁵²Mgr. Josef Zadina (*1955) – sbormistr a dirigent, od r. 2001 regenschori v katedrále Sv. Ducha v Hradci Králové.

⁵³ZADINA, Josef. *Moravští skladatelé současnosti a jejich přínos v oblasti duchovní hudby*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra skladby a dirigování, 1993, 39 s. Diplomová práce, s. 24

⁵⁴František Trtílek (*1946) v této básni oslavuje Žarošickou Madonu, která byla korunována papežem Janem Pavlem II. V roce 1995.

⁵⁵Viz Příloha E.

⁵⁶FRYDRYCH, Karol. Příspěvek k hudební kultuře Žarošic; skladby věnované Žarošicím. *Věstník historicko-vlastivědného spolku v Žarošicích*, Žarošice: Vlastivědný kroužek Žarošice, 2014, č. 23, s. 29. Ročenka.

⁵⁷Ansámbli Collegium musicale bonum založil v roce 2013 Karol Frydrych (* 1975), doktorand Ústavu hudební vědy Masarykovy univerzity.

autora v poutním kostele sv. Anny v Žarošicích.⁵⁸ Soubor připravuje i další premiéry Pololáníkových skladeb, k nimž je autor vyzval. Na koncertě u příležitosti Noci kostelů (29. května 2015) zazní v chrámu Vzkříšení Páně ve Slavkově u Brna mariánská skladba *Sub tuum praesidium*⁵⁹ pro 4 corny, pětihlasý smíšený sbor a varhany. Na podzim toho roku je v plánu premiéra *Salve Regina*⁶⁰ pro smíšený sbor a capella.⁶¹

V čem však tkví pro českou hudbu hlavní přínos Zdeňka Pololáníka? Josef Zadina jde ve svých úvahách ještě dál, když Pololáníka srovnává i s Leošem Janáčkem. „*Tak jako Leoš Janáček zakódoval dikci lašského nářečí do hudebního toku, tak Zdeněk Pololáník nejvýrazněji z českých autorů zakódoval do hudebního toku dikci českého jazyka. Díváme-li se na partitury děl Zdeňka Pololáníka z tohoto pohledu, vidíme, že mnohdy na první pohled složitá rytmizace děl má jasnou a hlubokou logiku, vyplývající z bohatství rytmiky přirozeného toku českého jazyka.*“⁶²

Rytmizace a deklamace textu Pololáníkových skladeb tedy vychází z toku mluvené češtiny, se kterou pak skladatel dál pracuje. Do prvních například rytmických impulsů (vyvolaných třeba právě recitací zhudebňovaného textu) se přidávají další hudební složky: melodie, harmonie a barva, v různém pořadí nebo současně. Představu nechává skladatel dál působit, dokud nevytvoří delší plochu definitivního zvuku, kterou si stálým opakováním zafixuje a zpomalí natolik, aby ji stačil zaznamenat. Textová předloha pak určuje obsah díla i rozsah, výběr nástrojů i styl. Hudba se však Pololáníkovi nevybavuje vždycky stejně. Některé verše mu vydávají hudbu při prvním čtení, jiné ne, námět mu však musí být blízký. K cizojazyčným textům potřebuje doslovný překlad s označením délek a přízvuků v originále. Text se pak po úplném zažití recitací z paměti sám „rozezvučí“ a „vydá“ v sobě utajenou hudbu i s patřičným koloritem.⁶³ Takto například vzniklo i jeho celovečerní scénické oratorium na hebrejský text biblické Šalomounovy Písni písní *Šír haš-širím* (1970), jež se díky přirozeně řešené deklamaci výborně zpívá.⁶⁴

⁵⁸Viz FRYDRYCH, Karol. Premiéra minioratoria Divotvůrkyni Moravy Zdeňka Pololáníka. *Slavkovský zpravodaj*, 2014, roč. 16, č. 11, s. 14.

⁵⁹ Modlitba *Pod ochranu tvou se utíkáme svatá Boží Rodičko*.

⁶⁰ Modlitba *Zdravas královno* - úryvek této skladby je součástí Pololáníkovy opery *Noc plná světla*.

⁶¹ Korespondence s Karolem Frydrychem ze dne 3. 5. 2015.

⁶² Osobní sdělení Josefa Zadiny ze dne 8. 5. 2014.

⁶³ POLOLÁNÍKOVÁ, Jana. *Varhanní skladby Zdeňka Pololáníka*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra klávesových nástrojů, 1993, 81 s., diplomová práce, s. 7.

⁶⁴ Rozhovor s Karolem Frydrychem ze dne 4. 5. 2015.

Místo Zdeňka Pololánika v české chrámové hudbě 20. století vidí J. Zadina v jednom celku spolu s Petrem Ebenem⁶⁵, P. Karlem Břízou⁶⁶ a P. Josefem Olejníkem⁶⁷. V současné době je na každého z nich v různých oblastech naší země nahlíženo jinak. Petr Eben je například uznávaným autorem ve středních Čechách, dlouho však nebyl přijímán v moravských diecézích. U J. Olejníka je tomu naopak – na Moravě je velmi oblíben, v Čechách však měl mnoho odpůrců – ačkoli v komunitách řeholních sester si své místo našel. K. Bříza je pro feriální charakter svého díla přijímán víceméně všeobecně. Se Zdeňkem Pololáníkem je to tak, že kdo zažil jeho muziku a spřátelil se s ním, má k ní jiný vztah než ten, kdo jej osobně neznal. Rozšíření povědomí o hudbě Z. Pololánika na Moravě pomohla znovu obnovená činnost Matice cyrilometodějské⁶⁸ v Olomouci, která vydávala jeho liturgické a duchovní skladby⁶⁹. Pololáníkovým kritikům však připadá jeho hudební řeč příliš ovlivněná filmovou hudbou, moravským folklorem či jazzem, což dle nich nekoresponduje s chrámovým prostředím, které je tradičně spjato spíše s modalitou. Tito však dle názoru Josefa Zadiny nedokážou ocenit Pololáníkovy přednosti, které vyplývají především z dobře a lehce zpívatelného duchovního textu, jehož spojení s invenční melodikou a osobitou harmonií, obsahující znaky programní hudby, napomáhá snadnějšímu zapamatování, což je přínosné i z hlediska pastorače. J. Zadina uzavírá své úvahy domněnkou, že se neposuneme v liturgické hudbě dál, dokud nebude rovnocenně přijat každý z této skladatelské čtveřice jak v Čechách, tak na Moravě.⁷⁰

Přínos Zdeňka Pololánika v oblasti duchovní a chrámové hudby dokládá Zadina i statistikou Pololáníkových děl, která v rozmezí let 1955–1992 čítá 31 opusů duchovní a 117 skladeb chrámové hudby.⁷¹ Mezi ně patří *Missa brevis pro* dětský sbor

⁶⁵ Petr Eben (1929–2007) – významný český hudební skladatel duchovní i světské hudby, varhaník a korepetitor.

⁶⁶ P. Karel Bříza (1926–2001) – redemptorista a kněz římskokatolické církve. Hudební skladatel, sbormistr, varhaník a varhanář. Pocházel z Krucemburku, v době totality působil na Hoře Matky Boží u Králík, kde byl internován.

⁶⁷ Mons. Josef OLEJNÍK (1914–2009) – kněz olomoucké arcidiecéze, papežský prelát a skladatel liturgické hudby.

⁶⁸ Matice cyrilometodějská - Organizace usilující o upevnění křesťanských hodnot ve společnosti. Vydává křesťanskou literaturu. Založena r. 1900, v r. 1950 zlikvidována, činnost obnovena v r. 1990. Viz Matice cyrilometodějská s.r.o. O nás [online]. [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <<http://www.maticecm.cz/index.php?act=index>>.

⁶⁹ *Andělské poselství světu, Čas radosti veselosti, Te Deum, Pod ochranu tvou, Cantus psalmodum, Pašije* a další.

⁷⁰ Text odstavce na základě rozhovoru s Josefem Zadinou ze dne 8. 5. 2015.

⁷¹ Viz ZADINA, Josef. *Moravští skladatelé současnosti a jejich přínos v oblasti duchovní hudby*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra skladby a dirigování, 1993, 39 s. Diplomová práce, s. 27.

a varhany (1970), *Te Deum* (1991) či oratorium *Bůh je láska* (1993). Z pozdějších např. *Ave Maria* (1995) a *Missa solemnis*⁷² pro smíšený sbor a orchestr (2001). Nejhojněji se dodnes při katolické liturgii využívají jeho písně z Kancionálu (celkem 13 písní), také responsoriální žalmy (Kancionál jich obsahuje 18) a jeho *Mešní ordinárium* (1975). Avšak tuto oblast tvorby v díle Z. Pololánika nelze i dnes považovat za zcela vyčerpanou. Skladatel – vědom si rad svého kolegy P. Josefa Olejníka, který jej nabádal slovy: „*Pište nové nápěvy, neboť není nic horšího než šedý stereotyp mechanického opakování stejného.*“⁷³ – i v současnosti pilně pokračuje v této bohubilé práci, jež plodí bohaté ovoce (nejen) v oblasti chrámové hudby. Za zmínku stojí opera na duchovní námět *Noc plná světla*⁷⁴, kterou uvedlo ve světové premiéře Moravské divadlo Olomouc 28. června 2013 v rámci výročí 1150 let příchodu věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu, a také jedna z nejmladších skladeb Zdeňka Pololánika *Eucharistická znělka 2015*⁷⁵ (2014) k národnímu eucharistickému kongresu, který na rok 2015 vyhlásila Česká biskupská konference.

A tak Zdeněk Pololáník, umělec tvořící s výraznou hudební spontánností, pro niž je charakteristická okamžitá hudební invence vybavující se ihned po přečtení textu, o svých plánech do budoucna s pokorou hovoří: „*Mám jednak řadu nesplněných přání a zajímavých námětů. Také načatých skladeb. Nechybí krásné texty, žádosti apod. Co mi dovolí délka života? Mohu se jen snažit. Ostatní svěřuji Pánu Bohu.*“⁷⁶

Za přínos v oblasti chrámové hudby se Zdeňku Pololáníkovi dostalo veřejného církevního ocenění. V roce 2001 mu byl na Velehradě udělen Řád sv. Cyrila a Metoděje.⁷⁷

⁷² Missa Solemnis vznikla z popudu Josefa Zadiny, premiérována byla ve Znojmě 15. září 2001 Severočeským filharmonickým sborem. (Program viz Příloha G).

⁷³ RYŠÁNKOVÁ, Marie. *Historie a duchovní hudba ve farnosti Ostrovačice*. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 2014, 56 s., 9. s. příloh. Vedoucí bakalářské práce: MgA. Marek Olbrzymek, s. 20.

⁷⁴ Recenze viz: FRYDRYCH, Karol. Světová premiéra opery *Noc plná světla* Zdeňka Pololánika. *Zpravodaj Musica Sacra*, Brno, 2013, roč. 21, č. 4, s. 8–11.

⁷⁵ Příloha č. F.

⁷⁶ FRYDRYCH, Karol. Lze být celý život jen skladatelem? *Psalterium*, Praha, 2007, roč. 1, č. 6, s. 9. ISSN 1802-2774.

⁷⁷ Tiskové středisko České biskupské konference: *Hudební skladatel Zdeněk Pololáník jubilantem* [online]. Rubrika: Z domova, 24. 10. 2005 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/hudebni-skladatel-zdenek-pololanik-jubilantem/>.

2.1.1 Seznam kompozic Z. Pololánika v Kancionálu⁷⁸ a Mešních zpěvech⁷⁹

- 084 – *Nešpory Neděle I. týdne, mezidobí* (1975), text: liturgie
322 – *Před tvou tváří stojím, Bože* (1986), text: Jan Vícha⁸⁰
410 – *Aleluja, církev zpívá* (1986), text: Josef Hrdlička⁸¹
505 – *Ordinárium Zd. Pololánika*
510 – *Pokrop mě yzopem* (1986), text: antifona Asperges
519 – *Bud'te bdělí, Ježíš praví* (1986), text: J. Hrdlička
525 – *Všichni jsme děti, děti Boží* (1986), text: J. Hrdlička
601 – *Pane, přijď a vysvobod' nás* (1973)
603 – *Vězte, že blízko je, nebeské království* (1973)
611 – *Dnes jsme viděli tvou slávu, Pane* (1973)
612 – *Uzřely všechny končiny země* (1988)
629 – *Bůh se vznáší za jáсотu* (1986)
643 – *Slyš, dcero, pohled' a naslouchej* (1986)
645 – *Všude na zemi pronikl jejich hlas* (1986)
648 – *Blaze každému, kdo se bojí Hospodina* (1986)
651 – *Zpívejte Hospodinu novou píseň* (1973)
652 – *Chválíme tě, Pane, neboť jsou úžasná tvoje díla* (1973)
655 – *Milosrdný a milostivý je Hospodin* (1973)
662 – *Pamatuj, Pane, na své milosrdenství* (1973)
663 – *Vyslyš nás, Hospodine, zachraň nás* (1973)
666 – *Hospodin je blízko všem, kdo ho vzývají* (1986)
673 – *Hospodin je můj pastýř* (1988)
685 – *Jsmе jeho lid a stádce jeho pastvy* (1986)
695 – *Aleluja* (1986)
696 – *Chvála tobě, Kriste, Králi věčné slávy* (1986)
813 – *Velebí má duše Hospodina* (1967), text: parafráze chvalo zpěvu Magnificat
825 – *Jak červánky ohlašují ráno* (1967), text: Václav Renč⁸²

⁷⁸ Kancionál, společný zpěvník českých a moravských diecézí, Praha: ZVON, České katolické nakladatelství, 1994.

⁷⁹ Varhanní doprovod k mešním zpěvům, k hymnům pro denní modlitbu církve a ke zpěvům s odpovědí lidu. Praha: Sekretariát České liturgické komise, 1990.

⁸⁰ Vícha Jan (1923–1997) – kapucín, autor duchovních textů.

⁸¹ Hrdlička Josef (*1942) – pomocný biskup olomoucké arcidiecéze, autor, překladatel a upravovatel duchovních textů.

- 826 – *Od síti tvých*, text: V. Renč, (1968)
- 827 – *Vyvolil si apoštoly* (1967), text: Jakub Pavelka⁸³
- 838 – *Svatým bratřím chvály znějí* (1986), text: redakce
- 841 – *Kolik svatých zdobí nebe* (1986), text: J. Hrdlička
- 918 – *Bože všemocný a vlídný* (1986), text: J. Hrdlička
- 926 – *Zpívejme píseň naděje* (1986), text: redakce

Mešní zpěvy – zpěvy z mešního řádu se současnými liturgickými texty:

- č. 1 pro *smíšený sbor a lid*
- č. 4 pro *skupinu zpěváků a lid*
- *Mešní ordinárium pro smíšený sbor, lid, varhany a orchestr* (tato orchestrální verze ordinária č. 1 je vložena jako příloha varhanního doprovodu)

2.1.2 Varhanní dílo Zdeňka Pololáníka

- *Sonata bravura* (1959)
- *Sonata laetitiaie* (1962)
- *Allegro affanato* (1964)
- *Esultazio e pianto* (1972)
- *Burlesca* (1981)
- *Pastorale* (1986)
- *Prehudio festivo per organo* (1992)
- *Musica sacra* (viz kapitola Musica sacra – cyklus varhanních skladeb)
- *Postludium z minioratoria Divotvůrkyni Moravy* (2003)

⁸² Renč Václav (1911–1973) – básník, dramatik a překladatel.

⁸³ Pavelka Jakub (1865–1934) – farář v Přibyslavicích u Třebíče.

2.1.3 Rozhovor se Zdeňkem Pololáníkem o chrámové hudbě⁸⁴

1) Jaká by podle Vás měla být chrámová hudba?

Především jiná, než ta, kterou slyšíme všude kolem nás. Za dobrou duchovní chrámovou hudbu považuji takovou, která motivuje věřící k soustředění svých myšlenek na Boha, což znali a respektovali dávno v minulosti. Hudba, která rozptyluje a odvádí od této koncentrace, není na místě, zvláště, když zní při liturgii. Chrámový prostor potřebuje svébytné hudební vibrace. Nikoliv interprety a hudebníky, kteří spojují hudbu profánní s rádobou duchovním textem.

2) Jak vnímáte skutečnost, že centrem zájmu dnešní katolické mládeže je zpěv za doprovodu kytary?

Není to můj svět, ale proč ne? Když se to někomu líbí, proč mu to nedopřát? Mám však za to, že tato hudba se brzy oposlouchá. To co znělo v době mého dětství, zmizelo beze stopy. Jen něco málo bylo upraveno a přežilo v nové podobě. Podoba a někdy i shoda s populárem je právě tou shodou mládeže blízká. Podle toho se také stejně mění, na rozdíl od klasického proudu, který se jen rozrůstá, zůstává dál a obohacuje svým trvalým stylem nadále.

3) Jste umělcem, který je spjat s církví nejen svoji tvorbou, ale i životním postojem a přesvědčením. Jaký prostor dnes mají v církvi hudební skladatelé? Setkávají se s pochopením a podporou?

V dnešní církvi mají prostor, pochopení a porozumění především ti skladatelé, kteří se duchovní hudbou nikdy nezabývali nebo se k ní nikdy veřejně nehlásili, až na pár výjimek.

⁸⁴ Části rozhovorů převzaté z:

PTÁČEK, Ondřej, Chrámová hudba nesmí rozptylovat. Rozhovor se skladatelem Zdeňkem Pololáníkem. Praha: *Katolický týdeník*, roč. 12, č. 26 – 27, s. 4. ISSN 0862-5557 (otázka 1);

FRYDRYCH, Karol. Lze být celý život jen skladatelem? *Psalterium*, Praha, 2007, roč. 1, č. 6, s. 8. ISSN 1802-2774. (otázka 2);

PTÁČEK, Ondřej. Komponovat duchovní hudbu je pro mě přirozené a nutné. Praha: *Katolický týdeník*, 2000, roč. 11, č. 50, s. 2. ISSN 0862-5557. (otázky 3–7)

4) Dostalo se Vám ocenění v zahraničí. Myslíte si, že přístup a vztah k hudbě se v místních církvích u nás a za hranicemi nějak liší? Mají umělci v zahraničí více příležitostí?

V zahraničí se mé kompozice hrály často, ovšem žádné oficiální ocenění jsem nezískal. Jediné uznání v rámci tehdejší ČSSR jsem dostal při vypsání soutěže na Slavnostní ordinárium a Ordinárium pro lid, která byla vyhlášena roku 1975. Mezi 38 účastníky jsem obdržel první cenu za Slavnostní ordinárium, v druhém případě druhou cenu, přičemž první nebyla udělena. Jaký vztah má k hudbě církev u nás a v zahraničí mi není známo, rovněž nejsem informován o možnostech, které umělci mají.

5) Jednou z linií Vaší tvorby je i duchovní hudba. Máte k duchovním dílům jiný vztah než třeba k hudbě filmové nebo koncertantní?

Netřeba hovořit o tom, že k duchovním dílům mám naprosto odlišný vztah než k hudbě filmové a koncertantní. Jediným pojítkem je smysl pro zodpovědně vykonanou práci.

6) S jakým pocitem komponujete díla určená pro liturgii? Kde hledáte inspiraci pro psaní ordinárií, kancionálových písní nebo mešních celků?

S pocitem největší radosti, neboť inspiraci čerpám ze vztahu k Bohu.

7) Čím je pro Vás duchovní hudba? Mohl byste ji nějak charakterizovat?

Je součástí mého bytí. Komponovat ji je pro mne tak přirozené a nutné, jako dýchat.

2.2 *Aktivity na poli duchovní hudby*

2.2.1 Ředitel kůru v Ostrovačicích⁸⁵

Varhanická služba Zdeňka Pololánika je spjata s jeho celoživotním působením v ostrovačické farnosti. Pololáníkovým předchůdcem byl odborný učitel Václav Kadubec⁸⁶, který shromáždil kolem sebe asi 40 zpěváků, z nichž vytvořil smíšený chrámový sbor. Protože však upřednostňoval dirigování, začal mu v roce 1947 vypomáhat s doprovázením na varhany tehdy dvanáctiletý Zdeněk Pololáník. Později své nadání projevil i tím, že se sám ujímal nacvičování obtížnějších imitace-polyfonních pasáží sborových skladeb, s nimiž mívával Kadubec potíže. Zdeněk Pololáník též sbor obohacoval novým složitějším repertoárem, jako byly mše od Stanislava Macha⁸⁷ či Bohumila Dovrtěla⁸⁸ a jiných.

V roce 1948 Václav Kadubec přijímá místo varhaníka v nedalekých Rosicích u Brna a Z. Pololáník tak přebírá celý kůr včetně chrámového sboru. o Pololáníkových povinnostech pojednává Marie Ryšánková⁸⁹: „*Služba Zdeňka Pololánika byla velmi rozmanitá a nejednoduchá. Jak již bylo uvedeno, v roce 1948 se stal varhaníkem nejen v Ostrovačicích, ale také v Říčanech a ve Veverských Knínicích, kde vystřídal Jakuba Kučeru. Za P. Josefa Janšty byly zavedeny pravidelné mše svaté v Říčanech (dříve bývaly 1 × v týdnu ve všední den a 1 × měsíčně v neděli). A tak Zdeněk Pololáník sloužil ve všech třech kostelech: denně mši svatou v Ostrovačicích, navíc ve všední den 1x v Říčanech a 1x ve Veverských Knínicích, každou neděli a svátek na všech třech místech, v postní době hrál v neděli a pátek na křížové cestě, v mariánském měsíci květnu denně na májové pobožnosti, v červnu denně na pobožnosti k Nejsvětějšímu Srdci Páně a v říjnu na růžencových pobožnostech. Býval častým hostem kostela v Domašově, Rosicích a jinde. v roce 1977 převzala varhaničení ve Veverských Knínicích Jaroslava Čertková a v roce 1993 Dagmar Ryšánková v Říčanech.*“⁹⁰

⁸⁵ Není-li uvedeno jinak, informace jsou převzaty z:

RYŠÁNKOVÁ, Marie. *Historie a duchovní hudba ve farnosti Ostrovačice*. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 2014, 56 s., 9. s. příloh. Vedoucí bakalářské práce: MgA. Marek Olbrzymek, s. 15-19.

⁸⁶ Václav Kadubec – odborný učitel, varhaník a sbormistr v Ostrovačicích (40. léta) a Rosicích u Brna (50. léta).

⁸⁷ Stanislav Mach (1906–1975) – varhaník, hudební skladatel, ředitel kůru a pedagog v Čáslavi.

⁸⁸ Bohumil Dovrtěl (1910–1966) – houslista, hudební skladatel, ředitel kůru a učitel hudby v Holešově.

⁸⁹ Bc. Marie Ryšánková – rodačka z Řičan u Brna náležejících k Ostrovačické farnosti, varhanice.

⁹⁰ RYŠÁNKOVÁ, Marie. *Historie a duchovní hudba ve farnosti Ostrovačice*. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 2014, 56 s., 9. s. příloh. Vedoucí bakalářské práce: MgA. Marek Olbrzymek, s. 16

Po převzetí kůru Pololáník Kadubcův sbor zrušil. Opětovně chrámový sbor založil až v 70. letech na žádost nového faráře P. Josefa Janšty, který mu poskytl ke zkoušení vytápěnou předsíň fary s klavírem a sám se aktivně zapojoval opisováním hlasů i rozepisováním partitur nových děl Zdeňka Pololáníka, k jejichž vzniku skladatele sám podněcoval.

Sbor míval kolem 40 členů, zpíval jen o Vánocích a Velikonocích, tedy v době, kdy nejsou práce na poli, nebo o významných svátcích. Sbor s doprovodem varhan doplňovala i malá instrumentální skupina. Začátkem devadesátých let však sbor nedosahoval i pro nedostatek členů potřebných hudebních kvalit, a tak byl Pololáníkem opět rozpuštěn. V současné době sborové povinnosti plní schola z Říčan, mající základ v rodině Ryšánkových.⁹¹

Působení Zdeňka Pololáníka jako varhaníka ostrovačické farnosti je M. Ryšánkovou velmi pozitivně hodnoceno. Uznává jeho zásluhy na tom, že je liturgický zpěv v celé farnosti na velmi dobré úrovni. Připisuje mu dar učit lidi nové písně a svým zpěvem je vést. Pololáník se dle ní nebojí novinek, má rád pestrost a obměnu písní, žalmů i ordinárií a volí živější tempo, aby nebylo narušeno jejich frázování. Během mše vybírá a hraje vždy více písní, někdy se u nich vrací i k dřívějším nápěvům. Nakonec je Zdeňek Pololáník dáván za příklad i všem ostatním chrámovým varhaníkům.

⁹¹ FRYDRYCH, Karol. Lze být celý život jen skladatelem? *Psalterium*, Praha, 2007, roč. 1, č. 6, s. 8. ISSN 1802-2774.

2.2.2 Ostrovačické varhany⁹²

V ostrovačickém kostele sv. Václava a sv. Jana Křtitele se původně nacházely jednoduše manuálové mechanické varhany značky Kominek Brünn. Jejich rozsah byl v manuálu 4 oktávy a v pedálu jeden a půl oktávy. První zmínka o nich je z roku 1918, kdy bylo pro válečné účely zabaveno 25 cínových píšťal. Po opravě v roce 1919 byly už všechny cínové píšťaly nahrazeny zinkovými a ještě v Pololánikově době obsluhoval měch varhan calcant⁹³. Během jeho působení na kůru nechal tehdejší duchovní správce P. Benedikt Malý⁹⁴ pořídit do varhan ventilátor, který byl později nahrazen méně hlučným. Nástroj však byl natolik poznamenán působením červotoče a nepříznivých vlivů vzniklých v důsledku zavedení plynového vytápění do kostela, že byl v roce 1989 nahrazen novým. Zásahu na tom měl Zdeněk Pololáník, který přijal nabídku Mgr. Aleše Rybky⁹⁵ ke koupi elektrofonických dvoumanuálových varhan americké značky Baldwin. Farnost se na ně složila částkou padesáti tisíc korun, za které byla provedena i přestavba kůru. Do té doby byly nové varhany umístěny pod kazatelnu.

Dispozice původních varhan Kominek Brünn:

Pedál	Manuál
Subbas 16´	Kryt 8´
Bourdon 8´	Salicionál 8´
	Principál 8´
	Oktáva 4´
	Oktáva 2´
	Mixtura

⁹² Informace této kapitoly převzaté z:

RYŠANKOVÁ, Marie. *Historie a duchovní hudba ve farnosti Ostrovačice*. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 2014, 56 s., 9. s. příloh. Vedoucí bakalářské práce: MgA. Marek Olbrzymek, s. 11–15.

⁹³ Calcant – česky „měchošlap“.

⁹⁴ P. Benedikt Malý – farář v Ostrovačicích v letech 1948–1962.

⁹⁵ Mgr. Aleš Rybka – fagotista, koncertní varhaník, externí pedagog Lidové konzervatoře v Ostravě.

Dispozice varhan Baldwin:

Pedál	I. manuál	II. manuál
Diapason 16´	Contra Bourdon 16´	Violine 16´
Subbas 16´	Diapason 8´	Diapason 8´
Gedeckt 16´	Bourdon 8´	Hohlflöte 8´
Bourdon 8´	Salicional 8´	Dulciana 8´
Super Octave 4´	Principal 4´	Octave 4´
Twelfth 2 2/3´	Flute Ouverte 4´	Gedeckt 4´
Blockflöte 2´	Salicet 4´	Quint 2 2/3´
Contra Bassoon 16´	Nazard 2 2/3´	Fifteenth 2´
Great to pedal 8´	Octave 2´	Tierce 1 3/5´
Swell to pedal 8´	Flautino 2´	Sifflöte 1´
	Spitz Pfeife 1´	Trumpet 8´
	Solo Trompette 8´	Loud Volume soft
	Vox Humana 8´	Swell to great 8´
	Oboe 8´	Chimes G ² – G ⁴
	Clarinet 8´	Celesta A ² – C ⁶

Další zařízení: Light vibrato, Full vibrato, Tone Expander, Reverb, Tremolo, Transposer -6/+5 půltóny, žaluzie

Pevné kombinace: Piano, Mezzoforte, Forte

Rozsah I. manuálu: C – c⁴

Rozsah II. manuálu: C – c⁴

Rozsah pedálu: C – g¹

2.2.3 Varhaníkem v brněnské katedrále

Po sametové revoluci přijal Zdeněk Pololáník nabídku dómského faráře Jiřího Mikuláška k vykonávání služby varhaníka v brněnské katedrále sv. Petra a Pavla. Bylo to po nástupu nově jmenovaného brněnského biskupa Vojtěcha Cikrleho. Během této služby (1990–1994) jej v Ostrovačicích zastupovala jeho dcera Jana⁹⁶, studující tehdy hru na varhany na brněnské JAMU. V katedrále přišel Pololáník do styku s dosud původními monumentálními pneumatickými varhanami Bratří Paštiků z roku 1909. Bohužel však nebyly v ideálním stavu. Sice hrály, ale nedaly se používat sólové rejstříky. Předchůdce Dr. Vladimír Hawlík⁹⁷ Zdeňku Pololáníkovi radil, aby užíval spíše kolektivy a crescendový válec. Situace se však zhoršovala kvůli zavádění podlahového topení. Po odkrytí dlažby se na varhanách projevilo působení nadměrné prašnosti a vlhkosti. Stávalo se, že tóny zůstávaly náhle viset. Zvládnout situaci Pololáníkovi pomáhal Josef Zadina, který míval na starosti přípravu sborů na sváteční příležitosti. Kdykoliv zaskočil nějaký tón, stačil i během bohoslužby vstoupit do skříně a vyjmout zaskočenou píšťalu. Když už nehrálo tónů příliš mnoho, varhany se stávaly nepoužitelnými. Před presbytář tak byly jako provizorium přistaveny digitální varhany značky EMINENT, na něž ještě nějakou dobu do ukončení své varhanické služby na Petrově Pololáník hrál.⁹⁸ Opravu varhan dostal na starost varhanář Pavel Plhoň z Doubravice nad Svitavou, který se do nich rozhodl zabudovat elektrickou trakturu a provést jejich celkovou přestavbu. Po pěti letech oprav je uvedl do provozu v roce 2008,⁹⁹ přestavba však není ještě dokončena, až dosud nebyly varhany zkolaudovány.¹⁰⁰

Na působení v brněnské katedrále Pololáník vzpomíná: *„Zpočátku jsem se vždy těšil z mohutného tutti, které ještě po zvednutí rukou z manuálu doznívalo asi sedm sekund. S tímto echem jsem musel počítat i při improvizaci a změnách harmonie, aby nevznikly kakofonické akordické střety. Také měly tu zvláštnost, že po stisku kláves se ozývaly tyto tóny se zpožděním. Muselo se tedy hrát „hmatem“ dopředu a nečekat,*

⁹⁶ RYŠÁNKOVÁ, Marie. *Historie a duchovní hudba ve farnosti Ostrovačice*. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 2014, 56 s., 9. s. příloh. Vedoucí bakalářské práce: MgA. Marek Olbrzymek, s. 23.

⁹⁷ Vladimír Hawlík (1911–1993) – varhaník, ředitel kůru, hudební pedagog a skladatel.

⁹⁸ Korespondence se Z. Pololáníkem ze dne 30.4. 2015.

⁹⁹ FASUROVÁ, Hana. *Petrov rozezní opravené varhany*. [online]. Brněnský deník, 28. 8. 2008 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/petrov-rozezni-opravene-varhany20080828.html>.

¹⁰⁰ Sdělení Karola Frydrycha ze dne 4. 5. 2015.

*až se ozve zvuk. Po svatbách, kterých bylo vždy o sobotách celá řada, jsem odcházel po točitém schodišti vysokého kůru jak opilý, což ještě dlouhou chvíli přetrvávalo. Zvláště jazykové registry, to byla paráda.*¹⁰¹

Dispozice dómských varhan bratři Paštíků z roku 1909:¹⁰²

I. manuál	II. manuál	III. manuál	Pedál
<i>C - g3, 56 tónů</i>	<i>C - g3, 56 tónů</i>	<i>C - g3, 56 tónů</i>	<i>C - f1, 30 tónů</i>
Principal 16'	Gamba 16'	Salicet 16'	Podstav 32'
Bourdun 16'	Bourdun 16'	Kryt jemný 16'	Principalbas 16'
Principal 8'	Principal 8'	Principal fletový 8'	Violonbas 16'
Fleta dvojitá 8'	Fleta harmonická 8'	Quintadena 8'	Subbas 16'
Kryt hrubý 8'	Fugara 8'	Fleta líbezná 8'	Dolcebas 16'
Gamba 8'	Kryt 8'	Kryt líbezný 8'	Kryt tichý 16'
Roh kamzikový 8'	Viola d'amour 8'	Aeolina 8'	Quintbas 10 2/3'
Salicional 8'	Fleta jemná 8'	Harmonika 8'	Oktavbas 8'
Fugara 4'	Dolce 8'	Vox coelestis 8'	Cello 8'
Fleta rourová 4'	Fleta oktavová 4'	Violino 4'	Bourdunbas 8'
Oktava 4'	Oktava 4'	Fleta příčná 4'	Cornet 5 1/2', 3 řad.
Fleta dutá 4'	Doublet 2 2/3'	Oktava 4'	Pozoun 16'
Cornet 4', 4 řad.	Mixtura 2 2/3', 5 řad.	Flageolet 2 2/3'	Trompeta 8'
Cimbal 2', 3 řad.	Clarinet 8'	Pikola 2'	Clairon 4
Quinta šumivá 2 2/3'	Trompeta 8'	Tercfleta 1 3/5'	
Mixtura 5 1/3', 6 řad.		Progresse 2 2/3', 4 násob.	
Bombardon 16		Oboe 8'	
Trompeta 8'			
Clairon 4'			

¹⁰¹ FRYDRYCH, Karol. Lze být celý život jen skladatelem? *Psalterium*, Praha, 2007, roč. 1, č. 6, s. 8. ISSN 1802-2774.

¹⁰² SVOBODA, Štěpán. *Varhany a varhanáři v České republice: Brno – Petrov*. [online]. Aktualizace: 29. 1. 2015 [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <<http://www.varhany.net/cardheader.php?lok=715>>.

2.2.4 Spolupráce s jednotou Musica sacra

Musica sacra je občanské sdružení chrámových hudebníků. Vzniklo v r. 1992 v Brně. Navazuje na Jednotu pro zvelebení církevní hudby na Moravě, založenou z podnětu Leoše Janáčka v r. 1881 a zrušenou komunistickým režimem v r. 1951. Má přes 500 členů – kantorů, varhaníků, sbormistrů, zpěváků, skladatelů, pedagogů, hudebních vědců z celé ČR. Musica sacra usiluje o zkvalitnění hudební složky liturgie především zvýšením liturgické a hudební úrovně kantorů-varhaníků. Pořádá pro ně různé typy kurzů, seminářů, vydává tiskoviny a publikace a vede další aktivity. Pro chrámové varhaníky vytvořila kvalifikační systém, který přijala brněnská diecéze (1996) a pro celou ČR doporučila Česká biskupská konference (2001). Pro chrámové sbory dětí a mládeže pořádá v dubnu Setkání, pro sbory dospělých v červnu Sborování. Iniciuje vznik nových liturgických skladeb. Spolupracuje se Střediskem pro liturgickou hudbu brněnské diecéze a s Varhanickou školou (Základní umělecká škola se zaměřením na církevní hudbu) a je členem CEDAME – Evropské konference sdružení pro chrámovou hudbu.¹⁰³

Dle slov Williho Türka¹⁰⁴, předsedy sdružení Musica sacra, Zdeněk Pololáník s jednotou úzce spolupracuje od jejího založení v roce 1992. Je též jejím členem. Začátkem 90. let z podnětu tehdejšího předsedy Musica sacra P. Dr. Karla Cikrleho založil Kabinet duchovní hudby na JAMU. Pro MS složil na zakázku několik skladeb (ke Sborování, Setkání, Svatocecilskému setkání), v roce 2012 vydala MS jeho sbírku žalmů *Zpěvy mezi čteními*, je spoluautorem publikací *Varhanní preludia* (V. – XII. díl), do Zpravodaje MS přispívá svými skladbami, účastní se pravidelných akcí MS (Valná hromada, Svatocecilské setkání).¹⁰⁵

Se zakladatelem jednoty MS P. Dr. Karlem Cikrlem se Zdeněk Pololáník velice dobře znal již od svých studentských let. „*On [K. Cikrle] je organizační typ. Ještě dříve, než se stal bohoslovcem, nosil mi texty na písně do kancionálu a k žalmům. Stýkal se s duchovními, básníky, skladateli, varhaníky, zpěváky a vše propojoval. Sám jsem nevěděl, co bude dělat s písněmi, které si v době totality ode mne odvázel. Nejsem zvyklý se ptát, ale se zájmem vyslechnout, co mi kdo chce sdělit. Karel zase, když jsem*

¹⁰³ Viz. Sdružení Musica sacra [online].

[cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <<http://www.musicasacra.cz/info.html>>.

¹⁰⁴ PhDr. Mgr. Willi Türk (*1971) – jáhen, pedagog v ZUŠ Znojmo a na Pedagogické fakultě MU v Brně.

¹⁰⁵ Korespondence s W. Türkem ze dne 9. 4. 2015.

*se neptal, nic neříkal, a tak jsem se ani nic nedověděl. Když se doba uvolnila pro spolky, založil Musica sacra. Spolupráce se mnou, jako skladatelem duchovní hudby, pokračovala. Já jsem se o členství nehlásil, až mne po letech trvání spolku vyzval, přijal jsem to. Nicméně jsem pouhým členem dodávajícím nové a nové skladby do spolkového archivu.*¹⁰⁶

Ze skladeb komponovaných pro MS stojí za pozornost právě Pololáníkova preludia na písně z kancionálu, které jednota Musica sacra vydává ve zmíněných publikacích *Varhanní preludia (V. - XII. díl)* od roku 2008. Cílem ediční řady bylo vyjít vstříc poptávce mnoha chrámových varhaníků po interpretačně snadno dostupných preludiích, jež by mohli využít při bohoslužbách.¹⁰⁷ Vydavatelé se obrátili na různé české osobnosti z oblasti chrámové hudby, kteří tato preludia zkomponovali ad hoc. V případě Pololáníka se jedná o drobné varhanní skladbičky, motivicky spjaté s příslušnou kancionálovou písní, psané převážně v přehledné čtyřhlasé sazbě, jež vynikají svojí invencí a svěžestí. Každý sešit obsahuje minimálně dvě Pololáníkova preludia, komponovaná nejen na jeho písně, ale dle vlastního výběru i na písně jiných autorů. V těchto preludiích je obsažen na malém prostoru veškerý Pololáníkův typický hudební projev.

Následuje seznam preludií tak, jak chronologicky vycházely:

Číslo	Název písně v kancionálu	Číslo preludia	Edice
123	Ejhle přijde Pán a Bůh náš	64	V
129	Volá hlas všech lidských rodů	79	V
201	Narodil se Kristus Pán	4	VI
224	Tichá noc	74	VI
314	Stála Matka odhodlaně	59	VII
322	Před tvou tváří stojím Bože	89	VII
404	Raduj se a vesel všechno stvoření	20	VIII
410	Aleluja, církev zpívá	55	VIII
519	Bud'te bdělí, Ježíš praví	59	IX
525	Všichni jsme děti, děti Boží	93	IX
704B	Chvalte ústa vznešeného ¹⁰⁸	13C	X

¹⁰⁶ Korespondence se Z. Pololáníkem ze dne 30. 4. 2015.

¹⁰⁷ Viz předmluva edice Varhanní preludia, *Preludia na písně z kancionálu – ADVENTNÍ*, Brno: Musica sacra, 2008.

¹⁰⁸ Viz Příloha F .

709	K nebesům se orla vzletem	34	X
804	K nebesům dnes zalet' písni	16	XI
813A	Velebí má duše Hospodina	58	XI
825, 826	Jak červánky ohlašují, Od sítí tvých	19	XII
827	Vyvolil si apoštoly	29	XII
830B	Svatý Václave	48	XII
838	Svatým bratřím chvály znějí	63	XII
841	Kolik svatých zdobí nebe	75	XII

2.2.5 Založení kabinetu duchovní hudby na JAMU v Brně

Mezi etapy Pololánikovy služby duchovní hudbě patří i jeho pedagogické působení na Janáčkově akademii múzických umění v Brně v letech 1990–1995.¹⁰⁹ Prostřednictvím jeho svědectví jsou zde nastíněny okolnosti vzniku ve své době ojedinělého oddělení na české, potažmo československé akademické půdě, o něž se Pololáník významnou měrou zasloužil. Tato kapitola jeho života by si jistě zasloužila komplexnější a podrobnější analýzu všech dostupných informací, z nichž mnohé by mohla poskytnout přímo Hudební fakulta JAMU. Osobní vzpomínky nemusí být vždy v úplné shodě s historickými fakty. Ke kritickému zhodnocení různých historických souvislostí však mohou nemalou měrou přispět.

„Ohledně mého působení na JAMU: Neprošel jsem konkurzem na pedagoga skladby, o kterém mne z tisku informovala a k přihlášení vyzvala moje choť: ‚Máš dost zkušeností, přihlas se a předej je mladým adeptům‘. Bez zvláštního zájmu jsem se přihlásil a nebyl přijat. Kolegové, kteří tam už měli svůj kolektiv za komunizmu, mne odmítli. Zasáhla rektorka a já nastoupil na poloviční úvazek, abych vyučoval dva pomocné předměty: duchovní a filmovou hudbu. Od kolegů mi pak bylo navrženo, abych tyto předměty učil externě, vždy jednou za 3 roky.“¹¹⁰

Tehdejší situace na JAMU byla taková, že po listopadu 1989 mnozí pedagogové půl roku příliš neučili, někteří komunisté odešli. Začátkem roku 1990 byla rektorkou školy zvolena prof. Alena Veselá¹¹¹, za jejíhož působení došlo k pozvání osobností, které do té doby nesměly na JAMU učit. Mezi nimi to byl kromě

¹⁰⁹ KOZUBÍK, Lukáš. *Zdeněk Pololáník: Missa solemnis*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra kompozice a dirigování, 2011, 47 s. Vedoucí diplomové práce prof. Lubomír Mátl, s. 10.

¹¹⁰ Korespondence se Z. Pololáníkem ze dne 29. 4. 2015.

¹¹¹ Alena Veselá (*1923) – varhanní virtuoska, hudební pedagožka na JAMU v Brně.

Z. Pololánika např. také Arne Linka, který vyučoval klavírní improvizaci. Předmět duchovní hudba nepatřil mezi povinné, Pololánik však pro něj dokázal nadchnout větší množství studentů, což se stalo u některých jeho kolegů zdrojem závisti.¹¹²

„Zjistil jsem, že chybí obor duchovní hudby, který je velmi žádaný a obsazený ve všech okolních zemích. Dohodl jsem se s paní rektorkou a požádali jsme na ministerstvu o povolení tohoto oddělení. Přes nepřízeň kolegů z Oddělení skladby a dirigování (ale byli to jen ze skladby) přišlo povolení z ministerstva s grantem na pět set tisíc korun, za které byl pořízen celé škole chybějící přenosný varhanní pozitiv a notové stojany. Na mou žádost pak na JAMU přišlo z vydavatelského kláštera v Francii tuším devatenáct Usuálů¹¹³ pro výuku gregoriánského chorálu – věnováno zdarma. Sám jsem z Anglie a rakouského Grazu dovezl mnoho vzácných u nás neprodávaných varhanních skladeb – soukromý dar.

Sepsal jsem učební osnovy na získání akreditace magisterského programu oboru duchovní hudba (MgA.), včetně přijímacích zkoušek, předmětů a závěrečných zkoušek. Na žádost rektorky jsem je přepracoval na bakalářský program (BcA.) Zájemců se hlásilo hodně a já jsem z nich navrhl mnohé, odpovídající požadavkům. Kamile Klugarové se podařilo snížit počet přijatých do 1. ročníku na jednu posluchačku Dagmar Hájkovou¹¹⁴ a jednoho již na JAMU studujícího violoncellistu, kterému byl pro jeho výborné výsledky povolen další obor. Ze strany kolegů jsem počítával samé překážky a obavy. Setrval jsem na JAMU ještě jeden rok a pak ji dobrovolně s radostí opustil. Nedočkal jsem se ani prvních absolventů.“¹¹⁵

Zdeněk Pololánik sdílel názorový konsenzus z pedagogického sboru víceméně jen s Františkem Gregorem Emmertem,¹¹⁶ ostatní profesori kompozice včetně některých ateizmem ovlivněných pedagogů fungování Oddělení duchovní hudby nepřáli. Pololánik to tam měl velmi těžké – dávali mu též otevřeně najevo, že není vítán protože nekomponuje dost moderně, že je tonální staromilec. Většina

¹¹² Osobní sdělení Josefa Zadiny ze dne 4. 5. 2015.

¹¹³ *Liber Usualis* – kniha zpěvů gregoriánského chorálu, vydaná benediktýny v Solesmes (Francie).

¹¹⁴ Dagmar Kolařová, roz. Hájková (*1974) – pedagožka na ZUŠ se zaměřením na církevní hudbu v Brně, manželka hlavního varhaníka brněnské katedrály Petra Kolaře.

¹¹⁵ Korespondence se Z. Pololáníkem ze dne 29. 4. 2015.

¹¹⁶ František Gregor Emmert (1940–2015) – hudební skladatel, profesor kompozice na JAMU v Brně.

vyučujících na hudební nástroje a řada hudebních vědců však Pololánika uznávalo, protože jeho hudbu již minimálně třicet let znali a rádi ji interpretovali.¹¹⁷

„Nyní toto oddělení na JAMU živoří. Absolventi tohoto exkluzivního oddělení by mohli mít široké spektrum pro všestranné uplatnění v menších městech. Mohli by se uplatnit jako varhaníci, sbormistři, pedagogové, skladatelé, aranžéři, dirigenti, zpěváci a organizátoři hudebního dění. Kdyby se tohoto oddělení ujali schopní pedagogové, mohlo by nové oddělení a jeho absolventi dosáhnout stejné úrovně a významu, jako je tomu v Rakousku (kam jsem byl pozván), Německu a v jiných zemích, kde má svoji letitou tradici.“¹¹⁸

¹¹⁷ Osobní sdělení Josefa Zadiny ze dne 4. 5. 2015.

¹¹⁸ FRYDRYCH, Karol. Lze být celý život jen skladatelem? *Psalterium*, Praha, 2007, roč. 1, č. 6, s. 9. ISSN 1802-2774.

3 MUSICA SACRA – cyklus varhanních skladeb

Přesný název cyklu je *Musica sacra – sette composizioni per organo solo*. Obsahuje sedm skladeb: *Introduzione, Oratio – Preludio semplice, Èstasi – Preludio in C, Inno – Pathetico, Interludio – Alla Janáček, Angeli – Fantasia, Postludio – Alla Widor*. Vznikl v roce 1999 a téhož roku byl vydán tiskem v hudebním nakladatelství NELA Brno Mgr. Ladislavem Němcem¹¹⁹. Jednotlivé kusy mají původ ve scénické či filmové hudbě Zdeňka Pololánika. Autor vyňal z partitur čísla, která byla napsána pro varhany, upravil je, pojmenoval podle jejich charakteru a takto vzniklý cyklus sedmi varhanních skladeb věnoval své dceři Janě k jejím třicátým narozeninám. Záměrem skladatele bylo vytvořit kompozici, kterou by jeho dcera jako učitelka varhan využila ve své pedagogické praxi. Didaktický přesah opus získal jak díky obsahové i stylové různorodosti, tak technické přístupnosti začínajícím interpretům. Každá skladba v sobě nese určitou náladu, která původně podbarvovala nebo pomáhala vytvářet duchovní prostředí dané situace v rámci scénické hudby nebo filmu, proto dostala jejich sbírka název *Musica sacra*. Je pozoruhodné sledovat, jak chrámová hudba v různých podobách prostupuje celou tvorbu Zdeňka Pololánika a to i v typicky profánním prostředí filmových či divadelních inscenací.

Již od počátku byly části celku prováděny na různých koncertech, kompletně ji uvedl Petr Škarohlíd¹²⁰ 3. března 2005 v Kulturním domě Petra Bezruče v Opavě. v podání téhož interpreta vyšla sbírka i na hudebním nosiči (2005). Cyklus si buduje své postavení v repertoáru mnohých hudebně-vzdělávacích institucí v Brně a jeho okolí. Kompletně bývá nastudován žáky Základní umělecké školy se zaměřením na církevní hudbu v Brně. Na Mezinárodním varhanním festivalu Zdeňka Pololánika v České Třebové¹²¹ zazněly 20. října 2006 v podání Věry Heřmanové¹²² části *Introduzio, Oratio, Èstasi, Inno a Postludio*.¹²³ Olga Frydrychová¹²⁴ pak z cyklu

¹¹⁹ Mgr. Ladislav Němec (*1922) – vydavatel hudebnin v Brně.

¹²⁰ Petr Škarohlíd (1945–2008) – varhaník a sbormistr v Opavě.

¹²¹ Mezinárodní varhanní festival Zdeňka Pololánika v České Třebové založil v roce 2005 Pololáníkův přítel a bývalý spolupracovník, operní režisér doc. Mgr. František Preisler.

¹²² PhDr. MgA. Věra Špatková Heřmanová, Ph.D. (*1951) – koncertní varhanice, muzikoložka, tč. pedagožka varhanního oddělení JAMU.

¹²³ Z nahrávky koncertu v soukromém archivu doc. Mgr. Františka Preislera (*1948) – operního režiséra, dramaturga a zakladatele Mezinárodního varhanního festivalu Zdeňka Pololánika v České Třebové.

¹²⁴ MDDr. Olga Frydrychová (*1984) – manželka Karola Frydrycha, zubní lékařka, varhanice.

Musica sacra přednesla fantasií *Angeli* na tomtéž festivalu 23. října 2008¹²⁵ a na koncertě v kostele sv. Rocha a Šebestiána v Archlebově 30. listopadu 2008.¹²⁶

V následujících kapitolách se budu věnovat jednotlivým částem sbírky *Musica sacra*.

3.1 INTRODUZIONE

Úvodní skladba cyklu má rozsah 12 taktů. Nese tempové označení *moderato*. Charakter introdukce je podpořen typickou sazbou i doporučenou dynamikou. Krátké, jednoduché, homofonní kadenční úseky podpořené oktávovými pedálovými příznávkami ji za zvuku varhanního plena dodávají ráz prosté majestátnosti, kterou může zvýraznit i užití jazykových registrů. Její původ je v autorem blíže nespecifikované scénické hudbě.¹²⁷

Ukázka č. 1 (*Introduzione*: takt 1–4)

Moderato

3.2 ORATIO – *Preludio semplice*

Oratio – v překladu modlitba – je krátká meditativní, polyfonní skladbička o rozloze 22 taktů. Tonálně je ukotvena v C dur, oproštěna od Pololánikovy typické chromatiky, jejíž náznak lze spatřit až v samém závěru, kde jako podpis autora předznamenává poslední frázi. Pozvolna linoucí se zpěvná melodie, tempově vyjádřena předpisem *Andante*, jakoby chtěla uvést duši člověka do harmonického, duchovně

¹²⁵ Viz FRYDRYCH, Karol. IV. Mezinárodní varhanní festival Zdeňka Pololánika. Zpravodaj *Musica sacra*, Brno, 2008, roč. 16, č. 5, s. 6–9. ISSN 2336-5374.

¹²⁶ Viz FRYDRYCH, Karol. Varhany Heinricha Schiffnera v Archlebově. Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích, Žarošice 2009, č. 18.

¹²⁷ Korespondence se Z. P. ze dne 14. 2. 2015.

čistého, prostředí, jež naplňuje pocitem míru a bezpečí. Zvukové představě skladatele odpovídá dynamika *piano*, jíž by se měl přizpůsobit i výběr vhodných rejstříků. Původ má též zřejmě v některé ze scénických hudeb.

Ukázka č. 2 (*Oratio*: takt 1–5)

Andante

3.3 ÈSTASI – *Preludio in C*

Původ této skladby je podobně jako u předchozích v nezjištěné scénické hudbě, kde sloužila jako zvukové pozadí nějaké meditace či modlitby. Je to emočně vypjatá kompozice, jejíž tesklivě melancholický, polyfonně vedený úvod (19 taktů), vyjádřený výrazem *tranquillo*, se v mžiku promění v bujarou extázi (viz takt 20), zvukově postavenou na šestnáctinové ostinátní figuraci v pedálu a rytmicky výrazných motivech v manuálu. Po dalších osmi taktech pedál přechází v cantus firmus, zatímco šestnáctinové rozklady probíhají nad ním. Po následném vygradování extáze se navrácí uklidnění s otevřeným koncem v podobě prázdného akordu.

Ukázka č. 3 (*Èstasi*: takt 18–22)

Feroce

3.4 INNO – *Pathetico*

Tato skladba má dvě části. První, označena *Maestoso ma mobile* (takt 1–50), vyjadřuje jakýsi pomyslný periodicky zformovaný hymnus, jehož melodie plyne v pedálu. Doprovod této linky probíhá ve dvou zvukových pásmech. Levá ruka drží vládu nad harmonií, zatímco pravá udává osminovými dvouhlasými figurami metrickou pulsaci. Druhou částí je závěrečné homofonické a bohatě chromaticky modulující *impetuoso* (takt 51–63), jež od dvoudobého *maestoso* odlišuje tříčtvrt'ový takt.

Ukázka č. 4 (*Inno*: takt 1–6)

Maestoso ma mobile

legato
mf
mf
marcato

Ukázka č. 5 (*Inno*: takt 50–54)

Impetuoso

3.5 INTERLUDIO – *alla Janáček*

Interludio svým názvem napovídá, že se vyskytuje ve filmu o Leoši Janáčkově *Lev s bílou hřívou*. Film byl natočen v roce 1986 v režii Jaromila Jireše. Sice zní ve filmu převážně přímo Janáčkovu hudbu, některá místa byla třeba vhodně doplnit hudbou novou. Touto úlohou byl pověřen skoro symbolicky jako pokračovatel moravské hudební tradice Zdeněk Pololáník. Film zachycující Janáčkův vnitřní život, se věnuje jeho vztahu s osudovými ženami. Zvláštní postavení Kamily Stösselové

v životě Leoše Janáčka je Pololáníkem ve filmu zvýrazněno charakteristickým hudebním motivem, který se objevuje i v *Interludiu* (takt 10–17).

Ukázka č. 6 (*Interludio*: takt 9–12)

Interludio se nachází ve scéně, kdy se Janáček v doprovodu zpěvačky Gabriely Horvátové ukrývá v kostele před bouřkou. V prostoru kostela poněkud ponuře zní varhany. V záběru, kdy Janáček myslí na Kamilu pracuje Pololáník s jejím motivem (od taktu 10), který v melodii obsahuje paralelní oktávy a tercie. Tyto Janáčkovsky „nedopověděné“ citace jsou doplňovány výraznou melodií v pedálu. Analýza zvukové nahrávky ve filmu nabízí možné registrační a interpretační řešení skladby.

3.6 ANGELI – *Fantasia*

Část *Angeli* je prokomponovaná skladba, z celého cyklu nejdelší. Její předlohou je krátký film s názvem *Angeli*, který vznikl na podkladě knihy Evy Charvátové *Svaté obrázky z Čech a Moravy*¹²⁸. Ten pro autorku knihy vytvořil známý kameraman a Pololáníkův přítel Emil Sirotek. Skladatel s ním již na několika filmech spolupracoval a byl jím spolu s autorkou knihy požádán o hudbu, která by bez jediného slova provázela plejádou vkusně uspořádaných obrázků. Pro představu: Anděly strážné střídají obrázky očištěnce, poutního místa, kříže apod. Jsou tam i autentické záběry přírody, proudy vod a květiny, které se statickými obrázky vytvářejí kontrast. Pololáník hudbu napsal zdarma a do filmu byla nahrána na syntetizér. Jedná se o soukromý snímek, který je v rukou autorky, žijící v Itálii. Veřejně se nevysílal. Jednu kopii má i Pololáník ve svém archivu. Tato harmonicky i rytmicky zajímavá skladba jím byla upravena pro varhany až jako zamýšlená součást cyklu *Musica*

¹²⁸ CHARVÁTOVÁ, Eva. *Svaté obrázky z Čech a Moravy*. Brno: Vydavatelství EDEN, 1995. 141 s., il. ISBN:80-901882-0-6.

sacra.¹²⁹ Interpreta vybízí k využití široké škály barev rejstříků a posluchače tak díky své pestrosti dokáže udržet v bdělosti.

Ukázka č. 7 (*Angeli*: takt 1–4)

Moderato

Ukázka č. 8 (*Angeli*: takt 80–82)

Ukázka č. 9 (*Angeli*: takt 153–157)

¹²⁹ Korespondence se Z. Pololánikem ze dne 14. 2. 2015.

3.7 POSTLUDIO – Alla Widor

Původ závěrečné skladby *Postludio alla Widor* je v hudbě zkomponované k filmu o Karlu Čapkově *Člověk proti zkáze*. Natočen byl v roce 1989 pod režiséry Štěpánem Skalským a Jaromírem Pleskotem. *Postludio* je součástí scény, kdy spisovatele K. Čapka v Rouenu doprovází jeho manželka Olga Scheinpflugová. Kulisu města vytváří dominantní katedrála, před kterou byla upálena Jana z Arku. Interiér katedrály zabírá kamera a jako zvukové podbarvení zní majestátní varhanní postludium, mající charakter francouzské varhanní hudby (odtud *alla Widor*¹³⁰). Skladba má charakter toccatového finále připomínajícího závěrečnou větu *1. Symfonie pro varhany* Louise Vierna.¹³¹ Registračně je tedy nasnadě využití jazyků, zvukově je vhodné podpořit sólo v pedálu. Prostřední díl, v němž melodii přebírá pravá ruka je možné zvukově odlišit zeslabením nebo změnou manuálu. Tím se dosáhne přípravy grandiózního vrcholu skladby a tím i celého varhanního cyklu.

Ukázka č. 10 (*Postludio*: takt 1–2)

POSTLUDIO

Alla Widor

The musical score for 'POSTLUDIO' by Alla Widor, measures 1-2, is presented in three staves. The top staff is for the right hand (treble clef), the middle for the left hand (treble clef), and the bottom for the pedalo (bass clef). The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 4/4. The right hand part begins with a forte (f) dynamic and features a series of chords. The left hand part begins with a forte (f) dynamic and a marcato marking, also featuring a series of chords. The pedalo part consists of a series of notes.

¹³⁰ Charles-Marie Widor (1844–1937) – francouzský varhaník, skladatel a pedagog.

¹³¹ Louis Vierne (1870–1937) – francouzský varhaník, skladatel, Widorův žák. Od r. 1910 hlavní varhaník chrámu Notre Dame v Paříži.

3.8 *Cyklus Musica sacra z pohledu Věry Heřmanové*¹³²

Ačkoli se vedle hudby francouzské věnuji již od studentských let ráda a hojně i české soudobé tvorbě (Petr Eben, Klement Slavický¹³³, Miloslav Kabeláč¹³⁴, Sylvie Bodorová¹³⁵, Jan Jirásek¹³⁶ a další., z nichž řadu děl jsem premiérovala, mnohokrát uvedla i nahrála), musím přiznat, že k dílu Zdeňka Pololánika jsem se jako interpretka poprvé dostala až v roce 2006, kdy jsem byla pozvána na Mezinárodní varhanní festival v České Třebové, který nese skladatelovo jméno. Dodnes si nedokážu vysvětlit, proč mi to tak dlouho trvalo, když jsem Pololáníkovy varhanní skladby znala a vždy se mi líbily. Byly tak plné muziky!

Pro svou pololáníkovskou premiéru jsem tehdy zvolila výběr pěti částí ze sedmidílného volného cyklu varhanních skladeb *Musica sacra*. Skladatel ho věnoval své dceři, zdatné varhanici Janě. Nikdy nezapomenu, jak jsem byla do díla od prvních tónů doslova "vtažena" - a už mě k ničemu jinému nepustilo. Za dva tři týdny bylo nastudováno a já si pak už jen užívala té všudypřítomné hudby. A posléze, jak už to před premiérou bývá, jsem s nemalým rozechvěním očekávala generálku, neboť té měl být v den koncertu přítomen autor. Mistr Pololáník vstoupil, usmál se – a hrálo se mi skvěle. Večer pak měla jeho skladba snad největší úspěch z celého koncertu. Od té doby jsem *Musica sacra* provedla opakovaně nejen u nás doma, ale i v Německu a Dánsku. Všude se setkala s nadšeným ohlasem.

Pololáníkův varhanní cyklus se při prvním, ani druhém pohledu nezdá extrémně technicky náročný, výborně se čte a "jde do rukou i nohou" : nezapře autora varhaníka. Jednotlivé skladby jsou poutavé, strhující a stručné - jedinou výjimkou z tohoto pravidla je rozsáhlejší šestá, mimořádně krásná část Angeli. Nepřekvapí, že autor neuvádí kromě dynamiky a tempových označení žádné další údaje, např. registrační. Jde spíše o miniatury, jejichž provedení, vyjádření i vlastní registraci, je přitažlivou interpretační výzvou. Interpret musí sám řešit i to, zda hrát cyklus celý (trvá asi 16 minut) , nebo sáhnout k výběru, což je někdy nezbytné z časových důvodů. Autor i zde dává interpretovi volnost rozhodování; výběr nezavrhuje.

¹³² Svědectví české varhanice Věry Špatkové Heřmanové ze dne 2. 5. 2015

¹³³ Klement Slavický (1910–1999) – hudební skladatel, rozhlasový hudební režisér a dirigent.

¹³⁴ Miloslav Kabeláč (1908–1979) – hudební skladatel a pedagog.

¹³⁵ Sylvie Bodorová (*1954) – hudební skladatelka a klavíristka. Pedagogicky působila v Cincinnati (USA).

¹³⁶ Jan Jirásek (*1955) – hudební skladatel, redaktor a producent.

Osobně se při výběru snažím vždy zachovat první a poslední část (*Introduzione* a *Postludio*), které doplním dle minutáže třemi/dvěma dalšími částmi.

4 Osobnosti o Zdeňku Pololáníkovi

4.1 Josef Zadina: Spolupráce se Zdeňkem Pololáníkem

Na JAMU jsem studoval na katedře skladby a dirigování od r. 1988 do r. 1993. Mezi vyučujícími dirigenty a sbormistry mě výrazně ovlivnili František Jílek, Otakar Trhlík, Jiří Pinkas (velmi), Lubomír Mátl, Jiří Bělohlávek, Rostislav Hališka, Josef Pančík, Petr Vronský, z mladších Jan Rozehnal, ale i hudební režiséři Alois Fiala a Petr Řezníček. S hudebními skladateli už to nebylo tak jednoznačné, krátce před úmrtím jsem zažil osobnost Miloslava Ištvana, jinak po celou dobu pěti let jsem oceňoval přínos Františka Emmerta v předmětu instrumentace, respektoval jsem osobnosti Zdeňka Zouhara a Leoše Faltuse. Zpětně oceňuji přínos studia obligátního zpěvu u Zdeny Kareninové.

Za sebe můžu říci, že bylo v mém životě málo výrazných osobností, které by mě ovlivnili nejen v hudbě tak zásadním způsobem jako Zdeněk Pololáník. Poznal jsem ho ve škole v průběhu roku 1990, kde mě učil v předmětu duchovní hudba. Krátce potom mi navrhl, abych šel s ním na Petrov kde byl regenschori - jako dirigent. Zde mi zajistil bydlení na čísle 9, kam jsme se s rodinou přestěhovali z Řečkovic. Zde jsem založil katedrální sbor, se kterým jsme o Vánocích 1990 za doprovodu komorního orchestru a Z.Pololáníka u varhan v přímém televizním přenosu z Půlnoční uvedli premiiu jeho *Andělského poselství světu* na text Václava Renče. O Velikonocích 1991 jsme zde poprvé provedli jeho *Janovy pašije*. Později *Liturgickou mši*, následovaly sbory *Te Deum*, natočila se *Velikonoční cesta*. V průběhu první poloviny roku 1991 jsme se téměř denně scházeli doma na Petrově, kde mě učil a seznamoval se způsobem své tvorby a testamenty svých děl. V té době na objednávku Matice cyrilometodějské v Olomouci průběžně vznikaly jeho cykly žalmů, které jsme operativně zaváděli do liturgie. Zde jsem se poprvé seznámil s partiturou jeho *Šír háš-šírím*, *Concerta grossa II* a dalších jeho podstatných děl včetně symfonií. Naučil mě dívat se na způsob kompozice podle způsobu života, který žijeme. Tím jsem mohl zpětně studovat život již nežijících autorů podle způsobu kompozic - studia partitur - bez vlivu mnohdy zavádějících životopisců.

4.2 Karol Frydrych: Hudba Zdeňka Pololáníka v mém životě

S tvorbou Zdeňka Pololáníka jsem se poprvé seznámil v roce 1994 prostřednictvím kompaktního disku *Gloria in excelsis* (Praha: Panton, 1994, CD), kde je uvedena jeho *Missa brevis*. V té době jsem investoval nemalé peníze do hudebních nosičů, abych získal větší všeobecný hudební přehled, ale také z důvodu repertoárových inspirací pro sbor dětí a mládeže, který jsem v Žarošicích vedl (1986-2009). Ačkoli Pololáníkova *Missa brevis* byla nad možnosti vesnického sboru, nadchla mne kompoziční invencí a interpretací (Kantiléna – Sbor dětí a mládeže při Státní filharmonii Brno, dir. Ivan Sedláček) natolik, že jsem si koupil též partituru (Brno: Moravské hudební vydavatelství, 1991) – skladbu jsem slyšel více než 150x z kompaktního disku a na několika koncertech.

Další moje seznámení s chrámovou tvorbou ostrovačického skladatele probíhalo v 2. polovině devadesátých let 20. stol. při pravidelných návštěvách hudebního archivu *Musica sacra – Jednoty* na zvelebení církevní hudby na Moravě (v budově Církevní střední zdravotnické školy, Brno, Grohova 14). Na žádost Dp. Karla Cikrleho tento archiv obsahoval řadu kompozic Zdeňka Pololáníka – některé jsem si okopíroval a nastudoval.

K prvnímu osobnímu setkání se Zdeňkem Pololáníkem došlo v průběhu velkých prázdnin 2001 v Ostrovačicích – dodnes vzpomínám na skladatelovu srdečnost a pohostinnost jeho choti Jarmily. Na světlou památku jsem dostal kompaktní disk *Pololáník a Dvořák* (Brno: Antiphona, 1996, CD), kde je uvedena *Liturgická mše, Ave Maria* a *Te Deum*. Díky navázanému přátelství a vzájemné korespondenci jsem měl přehled o premiérách jeho děl, např. opusu *Missa solennis* či opery *Noc plná světla*. Coby posluchač jsem navštívil také řadu koncertů Kantilény či Dómského komorního sboru Brno, který provedl: *Cantus laetitiae; Čas radosti, veselosti; Missa brevis* či premiéru *Křížová cesta s Matkou Páně* (21. března 2010).

O Zdeňku Pololáníkovi jsem též slýchal na soukromých konzultacích u brněnských skladatelů prof. Františka Gregora Emmerta (1940-2015) a MgA. Evžena Zámečnicka (* 1939) či u Dp. Antonína Láníka (1921-2014), faráře v Šaraticích – spojoval je konsenzus: úcta nejen k Pololáníkovu dílu, ale především k jeho povahové ryzosti. U ostrovačického skladatele F. G. Emmert vyzdvihoval lidský profil; E. Zámečnick obdivoval, že dokázal uživit rodinu jako skladatel ve svobodném povolání;

A. Láník smekal především před neochvějným postojem k víře, kterým neatřásla ani těžká totalitní doba.

Měl jsem možnost:

a) zpívat ve 120 členném Papežském sboru Pololáníkovo *Ave Maria* a *Eucharistický sbor* při návštěvě Svatého Otce Benedikta XVI. v Brně-Tuřanech (2009)

b) dirigovat ansámbl Collegium musicale bonum ze Slavkova u Brna při premiéře minioratoria *Divotvůrkyni Moravy* (2014)

c) premiérovat *Postludium* (2013); doprovázet na varhany některé drobné kompozice, např. *Ave Maria* v podání Pěveckého sboru Gloria ze Slavkova u Brna, *Adventní* v interpretaci Žarošického chrámového sboru

d) zavést na poutním místě v Žarošicích několik Pololáníkových žalmů a písní z jednotného Kancionálu

e) napsat několik recenzí a článků do časopisů našich (*Cantus* – Praha, *Opus musicum* – Brno, *Psalterium* – Praha, *Slavkovský zpravodaj* – Slavkov u Brna, *Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích* – Žarošice, *Vlastivědný věstník moravský* – Brno, *Zpravodaj musica sacra* – Brno) i zahraničních (*Voices of the nation* – Chicago, *Kultúra* – Bratislava).

Zdeněk Pololáník je autorem více než sedmi set opusovaných a celé řady neopusových skladeb – z jeho tvorby znám jen malý zlomek. Missa brevis však bezesporu patří k tomu nejlepšímu, co bylo v této hudební formě v 2. pol. 20. stol. napsáno. U chrámových sborů bude určitě žít *Ave Maria in G*.

Zdeňka Pololánika si nesmírně vážím. Poznal jsem ho jako skromného, ochotného, obětavého a nezištného hudebníka. Obdivuji s jakou lehkostí až samozřejmostí komponuje, jeho cit pro deklamaci a rytmus. Vděčím mu za mnoho radosti z jeho kompozic i za cenné informace, bez nichž by mé články vznikaly jen stěží.

Pravidelně jsme se potkávali na valných hromadách jednoty Musica sacra a na Svatocecilských setkání v brněnské katedrále. Naposledy jsme se viděli na pohřbu skladatele prof. Františka Gregora Emmerta ve čtvrtek 23. dubna 2015 v kostele sv. Jana Nepomuckého v Brně-Starém Lískovci.

Závěr

Předložená práce shrnuje výsledky bádání o životě a tvorbě Zdeňka Pololánika, týkající se jeho působení na poli duchovní hudby. Každá jednotlivá oblast této činnosti by mohla vydat vyčerpávající množství informací, neboť Zdeněk Pololáník je velmi aktivní a pracovitý člověk. Kapacita bakalářské práce však umožnila podat pouze jejich stručný přehled.

Zdeněk Pololáník je v současné české hudbě výrazná osobnost. Přestože jeho cesta k povolání skladatele nebyla přímočará, dosáhl v něm svojí houževnatostí a pílí mnoho úspěchů. Stal se už za života uznávaným komponistou, a to i přesto, že se nijak neprosazoval. Četné úspěchy mu neubraly z jeho pokory a pracovitosti. Kromě toho je však Zdeněk Pololáník výraznou osobností i v rovině duchovní. Jeho činnost prosycuje pevná víra v Boha, která mu pomáhala překonávat těžké životní zkoušky v době totality. Spojení duchovna s hudbou je v jeho tvorbě neodmyslitelné. V této práci byla pod drobnohledem spíše hudba liturgická a hudba určena chrámovým hudebníkům, k jejichž formaci Zdeněk Pololáník přispěl a dosud přispívá nejen svými kompozicemi interpretačně dostupného a přitom umělecky osobitého charakteru, ale též přímou zásluhou o založení Kabinetu duchovní hudby na JAMU v Brně, jehož potenciál však stále není dostatečně využit.

Jednou z interpretačně dostupnějších skladeb Zdeňka Pololánika je varhanní cyklus *Musica sacra*. O tom práce přináší nové informace i badatelské výzvy. Mnohé může překvapit skutečnost, že všechny části cyklu mají původ ve scénické či filmové hudbě. U prvních čtyř částí (*Introduzione, Oratio, Èstasi, Inno*), pocházejících ze scénické hudby, je však nesnadné dohledat jejich přesný původ, neboť skladatel jich za život napsal stovky a sám si již nepamatuje, odkud čerpal. U dalších částí je to o poznání snazší. *Interludio* pochází z filmu *Lev s bílou hřívou*, *Postludio* zase ze snímku *Člověk proti zkáze*. *Fantazie Angeli* tvoří zvukovou kulisu stejnojmennému krátkému filmu, vytvořenému pro soukromé účely. Hudba zde jistě plní i zvukomalebnou funkci, proto by se mohla analýza filmu stát zajímavou inspirací k varhanní interpretaci této nejrozsáhlejší části cyklu. Přínosný je zejména didaktický rozměr celého cyklu, jehož pestrost přímo vybízí k různorodému pojetí interpretace, kterou skladatel záměrně neomezuje žádnými zásadními předpisy.

Cyklus *Musica Sacra* byl součástí mého bakalářského koncertu. Na něj jsem zaznamenal největší ohlasy z řad publika. Již teď se těším na další varhanní skladby

Zdeňka Pololánika. Snad brzy dojde k vydání tiskem jeho dosud nejmladší varhanní skladby – *Postludia* z minioratoria *Divotvůrkyni Moravy*.

Přestože je dílo Zdeňka Pololánika mezi posluchači i interprety často přijímáno s vřelými ohlasy, nelze tvrdit, že by je naše veřejnost vedla v dostatečné patrnosti. Je úkolem interpretů, aby to napravili. Tento aktivní přístup k hudbě Zdeňka Pololánika tak bude více odpovídat i jeho pohledu, neboť ačkoliv o své hudbě skladatel nerad mluví, rád skrze ni přináší druhým radost. Tuto ambici má jistě poměrně mladé moravské hudební těleso *Collegium musicale bonum*, které se v současnosti mimojiné i Pololáníkově duchovní hudbě se zaujetím věnuje. Podobnou misii stále trpělivě vykonává z pozice královéhradeckého katedrálního regenschoriho i Josef Zadina, který v Pololáníkově způsobu tvorby rozpoznává a pojmenovává Dvořákovsko-Janáčkovské rysy.

S vědomím, že Pololáníkova hudba zaznívá z koncertních pódíí či chrámových kůrů i v zahraničí (kromě států Evropy je to i Japonsko, USA, nebo Nový Zéland), lze prohlásit, že umělecký význam Zdeňka Pololánika dalece přesahuje hranice naší vlasti.

Použitá literatura

Absolventské práce:

DUŠKOVÁ, Barbora. *Česká filmová hudba do 60. let 20. století*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Hudební Fakulta, Katedra dechových nástrojů, rok. 2011, 61 s. Vedoucí diplomové práce prof. MgA. Václav Kunt.

KOZUBÍK, Lukáš. *Zdeněk Pololánik: Missa solemnis*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra kompozice a dirigování, 2011, 47 s. Vedoucí diplomové práce Prof. Lubomír Mátl.

POLOLÁNÍKOVÁ, Jana. *Varhanní skladby Zdeňka Pololánika*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra klávesových nástrojů, 1993, 81 s. Diplomová práce.

RYŠÁNKOVÁ, Marie. *Historie a duchovní hudba ve farnosti Ostrovačice*. Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra hudební výchovy, 2014, 56 s., 9. s. příloh. Vedoucí bakalářské práce: MgA. Marek Olbrzymek.

SIVÁČKOVÁ, Petra. *Zdeněk Pololánik – skladatel scénické, filmové, rozhlasové a televizní hudby*. Olomouc: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta, 2010, 77. s., 20 s. příloh. Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Karel Steinmetz, CSc.

TESAŘOVÁ, Anna. *Hudební vysílání brněnského rozhlasu v letech 1960-1969*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 2006, 146 s., 52 s. příloh. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Mikuláš Bek, Ph.D.

VELEMANOVÁ, Veronika. *Josef Černočský - pedagog, varhaník, teoretik*. Brno: JAMU, Hudební fakulta. Katedra klávesových nástrojů, 2012, 59 s., 29. s. příloh. Vedoucí bakalářské práce doc. MgA. Zdeněk Nováček.

ZADINA, Josef. *Moravští skladatelé současnosti a jejich přínos v oblasti duchovní hudby*. Brno: JAMU. Hudební fakulta. Katedra skladby a dirigování, 1993, 39 s. Diplomová práce.

Publikace a monografie:

LEJSKOVÁ, Věra. *Moravské hudební rody*. Brno: Šimon Ryšavý, [2014], 105 s. ISBN 80-7354-129-7.

NEDĚLKA, Michal. *Mše v soudobé české hudbě*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 266 s. ISBN 80-246-1014-0.

SEHNAL, Jiří a VYSLOUŽIL, Jiří. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001, 311 s., 8 s. barev. obr. příloh. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 12. ISBN 80-7275-021-6.

VYSLOUŽIL, Jiří. *Dvě stě let české hudby na Moravě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 311 s. Monografie. ISBN 978-80-244-3988-4.

Články:

FRYDRYCH, Karol. Lze být celý život jen skladatelem? *Psalterium*, Praha, 2007, roč. 1, č. 6, s. 6–9. ISSN 1802-2774.

FRYDRYCH, Karol. Premiéra minioratoria Divotvůrkyni Moravy Zdeňka Pololánika. *Slavkovský zpravodaj*, 2014, roč. 16, č. 11.

FRYDRYCH, Karol. Příspěvek k hudební kultuře Žarošic; skladby věnované Žarošicím. *Věstník historicko-vlastivědného spolku v Žarošicích*, Žarošice: Vlastivědný kroužek Žarošice, 2014, č. 23, 210 s. Ročenka.

PTÁČEK, Ondřej, *Chrámová hudba nesmí rozptylovat. Rozhovor se skladatelem Zdeňkem Pololánikem*. Praha: Katolický týdeník, roč. 12, č. 26–27, s. 4. ISSN 0862-5557.

PTÁČEK, Ondřej. Komponovat duchovní hudbu je pro mě přirozené a nutné. Praha: *Katolický týdeník*, 2000, roč. 11, č. 50, s. 2. ISSN 0862-5557.

Hudebniny:

POLOLÁNÍK, Zdeněk. *Musica sacra: sette composizioni per organo solo*. Brno: NELA, 1999. 1 partitura (27 s.). ISMN M-66051-753-6.

Kancionál, společný zpěvník českých a moravských diecézí, Praha: ZVON, České katolické nakladatelství, 1994.

Varhanní doprovod k mešním zpěvům, k hymnům pro denní modlitbu církve a ke zpěvům s odpovědí lidu. Praha: Sekretariát České liturgické komise, 1990.

Internetové zdroje:

BARBOŘÍK, Jan. *Historie naší školy* [online]. [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <<http://zsostrovacice.cz/nase-skola/historie-nasi-skoly/>>.

FASUROVÁ, Hana. *Petrov rozezní opravené varhany*. [online]. Brněnský deník, 28. 8. 2008 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/petrov-roezni-opravene-varhany20080828.html>.

Matice cyrilometodějská s.r.o. / O nás [online]. [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <<http://www.maticecm.cz/index.php?act=index>>

SVOBODA, Štěpán. *Varhany a varhanáři v České republice: Brno – Petrov*. [online]. Aktualizace: 29. 1. 2015 [cit. 2015-05-07]. Dostupné z: <<http://www.varhany.net/cardheader.php?lok=715>>.

TICHÝ, Radim. *Hudební Jaro Zdeňka Pololánika* [online]. Tišnovská televize, 2010 [cit. 20. 4. 2015]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=eFBhSJDXA_k>.

Tiskové středisko České biskupské konference: *Hudební skladatel Zdeněk Pololánik jubilantem* [online]. Rubrika: Z domova, 24. 10. 2005 [cit. 2015-04-22]. Dostupné z: <<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/hudebni-skladatel-zdenek-pololanik-jubilantem/>>.

Slovníková hesla:

ČERNUŠÁK, Gracian, ed., NOVÁČEK, Zdenko, ed. a ŠTĚDRONĚ, Bohumír, ed. *Československý hudební slovník osob a institucí*. Svazek druhý, M-Ž. 1. vyd. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1965. 1080 s.

ŠTĚDRONĚ, Bohumír, ed., NOVÁČEK, Zdenko, ed. a ČERNUŠÁK, Gracian, ed. *Československý hudební slovník osob a institucí*. Sv. 1, A-L. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963. 852 s.

Internet:

Český hudební slovník osob a institucí [online]. Dostupné z: <<http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/>>.

The New Grove Dictionary of Music and Musicians [online]. Dostupné z: <<http://www.oxfordmusiconline.com/>>.

Ústní podání a korespondence:

MgA. Zdeněk Pololáník

Mgr. Josef Zadina

PhDr. Ing. Mgr. Karol Frydrych

PhDr. Mgr. Willi Türk

PhDr. MgA. Věra Špatková Heřmanová, Ph.D.

Seznam zkratek

aj. – a jiné

CEDAME – Conférence Européenne des Associations de Musique d'Église

ČR – Česká republika

ČBK – Česká biskupská konference

ČSSR – Československá socialistická republika

ed. – edice

HR – Hudební rozhledy

hud. –hudební

JAMU – Janáčkova akademie múzických umění

K.F. – Karol Frydrych

MS – Musica sacra

MC – Matice cyrilometodějská

MU – Masarykova univerzita

např. – například

pozn. aut. – poznámka autora

r. – rok

roz. – rozená

s. – strana

srov. – srovnej

sv. – svatý

tč. – toho času

tzv. – tak zvané

VK – Vatikánský koncil

vyd. – vydání

z. – zdroj

* – rok narození

† – rok úmrtí

Přílohy

Seznam notových ukázek

Ukázka č. 1 (*Introduzione*: takt 1–4)

Ukázka č. 2 (*Oratio*: takt 1–5)

Ukázka č. 3 (*Èstasi*: takt 18–22)

Ukázka č. 4 (*Inno*: takt 1–6)

Ukázka č. 5 (*Inno*: takt 50–54)

Ukázka č. 6 (*Interludio*: takt 9–12)

Ukázka č. 7 (*Angeli*: takt 1–4)

Ukázka č. 8 (*Angeli*: takt 80–82)

Ukázka č. 9 (*Angeli*: takt 153–157)

Ukázka č. 10 (*Postludio*: takt 1–2)

Seznam obrazových příloh

Příloha A: Fotografie rodiny Pololáníků: Zdeněk Pololáník, choť Jarmila a dcera Jana. (Zdroj: archiv K.Frydrycha).

Příloha B: Zdeněk Pololáník s varhanami – kostel v Ostrovačicích (z.: Katolický týdeník); katedrála v Brně (z.: archiv K.F.).

Příloha C: Prof. Josef Černocký (z.: archiv K.F.).

Příloha D: Z. Pololáník a K. Frydrych při Svatocecilském setkání v Brně. (Z.: archiv K.F.).

Příloha E: *Divotvůrkyně Moravy* – ukázka partitury; rukopis varhanního *Postludia*; společná fotografie souboru *Collegium musicale bonum* s autorem po premiéře díla. (Z.: archiv K.F.).

Příloha F: Další ukázky z tvorby Z. Pololáníka – *Eucharistická znělka* (rukopis; z. ČBK); *responsoriální žalm* (z. MC); *Preludium* na píseň *Chvalte ústa vznešeného* (z. MS).

Příloha G: Programy koncertů – Premiéra *Missa solemnis* Znojmo (z.: archiv J. Zadiny); Mezinárodní varhanní festival Zdeňka Pololáníka Česká Třebová (z.: archiv K.F.).

Příloha A

Příloha B

Příloha C

Příloha D

Príloha E

19

při - viň nás, při-viň nás, při - viň nás, při-viň při-viň nás na své srd - ce.

POSTLUDIUM

Allegro-solenne

Allegro-solenne

Příloha F

Obnovujeme s Bohem věčnou smlouvu a křídáme velice ta-jemství,

EUCCHARISTICKÁ ZNĚLKA 2015

Kle-ře nám, kte-ře nám Kristus odka-zal.

15.11. 2014

Zdeněk Pololáník

27. Slavnost Nanebevstoupení Páně

Bůh se vzná-ší za já - so - tu, Hos-po-din vy-stu-pu-je za hla-ho-lu trub.

Všechny národy hles-kej-te ru-ka-ma, jásejte Bohu ra-dost-ným hla-sem.

(Ž 46)

2. Protože Hospodin je	vznešený, hrozný,	* je to veliký král	nad celou zemí. R
3. Bůh se	vznáší za jáсотu,	* Hospodin vystupuje za	hlaholu polnice. R
4. Zpívej	te Bohu, zpívejte,	* zpívejte naše-	mu králi, zpívejte! R
5. Protože Bůh je králem	celého světa,	* zpí-	vejte mu chvalozpěv! R
6. Bůh vládne národům,		* Bůh zasedá na	svém svatém trůnu. R

Moderato (Tranquillo)

Zdeněk Pololáník

13C

Příloha G

sfs SEVEROČESKÝ FILHARMONICKÝ SBOR ČESKÁ LIPA-LIBEREC,
TELESO SEVEROČESKÉ FILHARMONIE TEPLICE
a Musica Caecilia

pořádají ve spolupráci s Římskokatolickou farností a sv. Mikuláše ve Znojmě,
pod záštitou P. Jindřicha Bartoše, vikáře znojemského

Filharmonický koncert duchovní hudby

úvodní slovo P. Jindřich Bartoš

PROGRAM: JOSEF SUK - MEDITACE NA STAROČESKÝ CHORAL „SVATÝ VACLAV“, OP. 35
ZDENĚK POLOLÁNIK - MISSA SOLEMNIS (premiéra)
ANTONÍN DVORÁK - TE DEUM, OP. 103

OCINKUJÍ: FILHARMONIE HRADEC KRÁLOVÉ
SEVEROČESKÝ FILHARMONICKÝ SBOR
Zuzana Fikarová - soprán
Zdeněk Hlavka - bas

Dirigent - Josef Zádina

Kostel sv. Mikuláše ve Znojmě
v sobotu 15. září 2001 v 18.00 hodin

vstupné dobrovolné

Vážení posluchači,

setkáváme se již posedmé na každoročních filharmonických koncertech ve Znojmě, pořádaných pod záštitou P. Jindřicha Bartoše, vikáře znojemského, zde v chrámu sv. Mikuláše. Tato setkání by nebyla možná bez vstřícného přístupu sponzorů, dárců a obětavých spolupracovníků. Zpočátku pořádala znojemské koncerty Musica Caecilia.

Od roku 1997 převzal organizační iniciativu Severočeský filharmonický sbor. Cílem koncertní dramaturgie je oslovit posluchače díky mimořádné kulturní hodnoty.

V minulých letech zde zaznělo téměř celé kantátové a oratorní dílo Antonína Dvořáka, Messe As dur Franze Schuberta, Missa solemnis Ludwiga van Beethovna, díla Antonína Rejchy, Felixe Mendelssohna Bartholdyho, ze současníků v premiéře Te Deum Zdeňka

Pololánika. Spolu se sbory Musica Caecilia a Severočeským filharmonickým sborem zde v minulosti účinkovala řada předních sólistů a orchestrů. Je známo, že tato díla se vyznačují vysokou interpretační náročností, proto jsou vzácně uváděna i na prestižních hudebních festivalech. Jejich uvedením zde se Znojmo zařadilo mezi významná národní hudební centra.

Dnes jsme společně přítomni historické události. V premiéře zde zazní Missa solemnis Zdeňka Pololánika. Při studiu českého hudebního prostoru můžeme bez nadsázky konstatovat, že díla tohoto autora stojí na vrcholu současné české hudební tvorby. Jeho hudba je bystrostným vyjádřením víry v Boha. Stala se tak hudebním pokladem dneška, který je trvalým kulturním vkladem pro generace příští. Z hudebně-vědeckého pohledu Missa solemnis Zdeňka Pololánika v čes-

ké hudební tvorbě přímo spoluvytváří periodu: Antonín Dvořák Mše D dur - Leoš Janáček Glagolská mše - Zdeněk Pololáník Missa solemnis. V oboru kantáta - mše je spolu se Mší D dur op. 86 Antonína Dvořáka nejvýraznějším liturgickým dílem, které kdy bylo českými autory zkomponováno.

Missa solemnis byla napsána na objednávku Severočeského filharmonického sboru. Vznikala od jara 2000 do poloviny roku 2001 a autor v ní koncentroval a vyjádřil dosaavadní životní zkušenost. Vokální party díla jsme měli k dispozici v 2. polovině roku 2000, orchestrální party a partituru díla dokončil autor počátkem září 2001.

Je pro nás radostí, že spolu s Filharmonií Hradec Králové můžeme dílo poprvé představit Vám, zde ve Znojmě.

Josef Zádina

Mezinárodní varhanní festival Zdeňka Pololánika

II. ročník

Česká Třebová říjen 2006

Program festivalu

6. 10. v 19.00 Franz Haselböck (Rakousko)

Johann Georg Albrechtsberger Leopold Mozart
Wolfgang Amadeus Mozart Ludwig van Beethoven
Georg Christoph Wagenseil Joseph Haydn

13. 10. v 19.00 Ján Vladimír Michalko (Slovensko)

Johann Sebastian Bach Sigfrid Karg-Elert
Carl Philipp Emanuel Bach Ludovít Rajter
J.L. Bella Théodore Dubois

20. 10. v 19.00 Věra Heřmanová (Česko)

Wolfgang Amadeus MOZART Gabriel PIERNÉ
Zdeněk Pololáník Marcel DUPRÉ
Claude BALBASTRE Olivier MESSIAEN

27. 10. v 19.00 Mária Demeterová (JAMU - Brno)

Johann Sebastian Bach Zdeněk Pololáník
Georg Böhm Alexandre Guilmant
John Stanley

Organizátorem festivalu je Kulturní centrum Česká Třebová za laskavého přispění Pardubického kraje a Města Česká Třebová
Organizátoři děkují hotelu Korado a firmě Fleur Eva Janischová

Mezinárodní varhanní festival Zdeňka Pololánika

III. ročník

Česká Třebová říjen 2007

Fotografie z prvních dvou ročníků festivalu v kostele sv. Jakuba

